

อมฤตพจนานา

พุทธศาสนสุภาษิต

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

อมฤตพจนานะ: พุทธศาสนสุภาษิต

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ศาสตราจารย์ ดร.สมศีล วัฒนวงศ์ แปลเป็นภาษาอังกฤษ

ISBN: 974 85782 2 4 (ฉบับบาลี-ไทย)

ฉบับบาลี-ไทย พิมพ์ครั้งแรกในนครนิวยอร์ก พ.ศ. ๒๕๒๐

โดยใช้ชื่อว่า พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก

ฉบับบาลี-ไทย-อังกฤษ พิมพ์ครั้งแรก พฤษภาคม ๒๕๕๖

พิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน โดยไม่มีค่าลิขสิทธิ์

หากท่านใดประสงค์จัดพิมพ์ โปรดติดต่อขออนุญาตที่ วัดญาณเวศกวัน

ตำบลบางกระพี้ อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม

โทรศัพท์ ๐๒ ๔๘๒ ๗๓๖๕, ๐๒ ๔๘๒ ๗๓๗๕, ๐๒ ๔๘๒ ๗๓๘๖

www.watnyanaves.net

อนุโมทนา

คุณสุทธิรักษ์ สุขธรรม และคุณวิชาวุธ สุขธรรม ในนามของ
ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม แจ้งขออนุญาตพิมพ์หนังสือธรรม เรื่อง
ต่อไปนี้ โดยจะจัดให้มีภาพพุทธประวัติประกอบด้วย คือ

อมฤตพจนา

อาตมภาพขออนุโมทนาตามความประสงค์ เพราะเป็นการ
ช่วยกันแผ่ขยายความรู้ความเข้าใจ เป็นเครื่องเจริญธรรมเจริญปัญญา
ให้อำนวยประโยชน์สุขแก่พหูชน ตามคติแห่งพระพุทธจริยา

สิทธิในการพิมพ์เผยแพร่เฉพาะครั้ง สำหรับการพิมพ์ครั้งนี้ ได้
มอบให้เปล่าตามที่ขออนุญาตเฉพาะกรณี ตามที่ได้แจ้งแล้วนั้น

อนึ่ง ในการตีพิมพ์ ขอให้ใช้ข้อมูลของ อมฤตพจนา ฉบับพิมพ์
ครั้งล่าสุด พฤษภาคม ๒๕๕๖ ซึ่งได้ตรวจสอบภาคสถานตลอดแล้ว

ขอให้บุญเจตนาในการส่งเสริมกุศล อำนวยผลให้ธรรมแผ่ไพศาล
เพื่อความไพบูรณ์แห่งประโยชน์สุขของมหาชน ยินนานสืบไป

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๖

หนังสือนี้ ไม่มีค่าลิขสิทธิ์ แต่เพื่อให้เนื้อหาสาระของหนังสือถูกต้องแม่นยำ ท่าน
ผู้ใดครีธาประสงค์จะพิมพ์เผยแพร่ ขอให้ติดต่อขอรับต้นแบบหนังสือฟรี จากวัด
ญาณเวศกวัน ต.บางกระพี้ อ.สามพราน จ.นครปฐม ๗๓๒๑๐ แล้วนำไปดำเนินการ
จัดพิมพ์เองตามแต่เห็นควร

คำปรารภ

(ในการพิมพ์ครั้งแรก ฉบับ ๒ พากย์)

ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ เมื่อใกล้เสร็จภารกิจเป็นวิทยากรในวิชา พระพุทธศาสนา ที่ Swarthmore College ในสหรัฐอเมริกา อาตมาภาพ รู้สึกถึงญาติโยมชาวไทยมากท่านที่ได้มีศรัทธาไปอุปถัมภ์ช่วยอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการเป็นอยู่ที่นั่น จึงได้จัดทำหนังสือ *ธรรมนุญชีวิต* (ในชื่อเดิมว่า *คู่มือดำเนินชีวิต*) เพื่อมอบให้เป็นการอนุโมทนา และจะได้แจกมอบแก่พุทธศาสนิกชนไทยทั่วไปต่อไป

ถัดจากนั้น เมื่อได้รับนิมนต์ให้อยู่พำนัก ณ วัดวชิรธรรมปทีป ในเมืองนิวยอร์ก เพื่อรอเวลาไปประชุมพระสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาครั้งแรกที่เมืองเดนเวอร์ ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๙ (ที่มีมติตั้งสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา) และเป็นทีที่ปรึกษาของวัดดังกล่าว ก็ได้จัดทำหนังสือประมวลพุทธศาสนสุภาษิต เพื่อเป็นอุปกรณ์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นคู่กันกับ *ธรรมนุญชีวิต* นั้น ซึ่งเกิดเป็นหนังสือชื่อว่า *อมฤตพจนา* (เริ่มแรก วัดวชิรธรรมปทีปพิมพ์แจกในโอกาสขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๒๐) ในชื่อว่า *พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก*)

ต่อมา เมื่ออาจารย์ Bruce Evans แปล *ธรรมนุญชีวิต* เป็นภาษาอังกฤษ โดยมูลนิธิพุทธธรรมเป็นผู้อุปถัมภ์ เสร็จแล้ว ดร.สมศีล ฌานวงศ์ ได้มาร่วมตรวจชำระคำแปลด้วย และหลังจากนั้น เมื่ออาตมาพาคำสอนแก่ผู้ลาสิกขาที่วัดญาณเวศกวัน มาเรียบเรียงเป็น “วินัยชาวพุทธ” ซึ่งได้รวมเข้าเป็นส่วนนำหน้าของหนังสือ *ธรรมนุญชีวิต* ก็ได้ขอให้ดร.สมศีลแปล “วินัยชาวพุทธ” เป็นภาษาอังกฤษ ทำให้หนังสือ *ธรรมนุญชีวิต* มีพากย์ภาษาอังกฤษครบเต็มตรงกับพากย์ภาษาไทย

บัดนี้ ดร.สมศีลได้แปล *อมฤตพจนนา* เป็นภาษาอังกฤษเสร็จเพิ่มขึ้นอีกเล่มหนึ่ง และจะพิมพ์ *อมฤตพจนนา* ฉบับ ๓ ภาษา (บาลี-ไทย-อังกฤษ) แจกเป็นธรรมทาน โดยปรารถนาโอกาสที่มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๕๕ แต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์สาขาวิชาภาษาอังกฤษ สังกัดสถาบันภาษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๓

คงเป็นความบังเอิญอันเป็นความเหมาะสมพอดี ที่ ดร.สมศีล ผู้ได้ทำงานภาษาอังกฤษให้แก่หนังสือ *ธรรมนุญชีวิต* เสร็จสิ้นมาแล้ว ได้แปล *อมฤตพจนนา* เป็นภาษาอังกฤษเสร็จอีก ทำให้หนังสือ ๒ เรื่อง ที่ตั้งใจไว้ให้เป็นคู่กันนี้ มีคู่ครบบริบูรณ์ในพากย์ภาษาอังกฤษด้วย

แท้จริงนั้น ดร.สมศีลได้ยกร่างคำแปล *อมฤตพจนนา* เป็นภาษาอังกฤษเสร็จนานพอสมควรแล้ว แต่จำเป็นต้องสอบถามเจ้าของเรื่องเดิมคือผู้เรียบเรียง เพื่อแก้ไขข้อสงสัยบางประการ และสภาพตนเองได้เป็นเหตุของความล่าช้า เนื่องจากปัญหาการอาพาธ ยิ่งกว่านั้น เมื่อดร.สมศีลพบเนื้อหาของ *อมฤตพจนนา* ส่วนที่ยังไม่ได้พิมพ์ ซึ่งค้างอยู่ในฉบับลายมือ ก็คิดจะแปลส่วนที่ยังเป็นลายมือนั้นเป็นภาษาอังกฤษ และนำมารวมเข้าด้วยเพื่อให้เป็นฉบับที่ครบบริบูรณ์ แต่สภาพตนเองอีกนั้นแหละที่เป็นเหตุติดขัดของความตั้งใจดีนั้น เพราะความซับซ้อนของอาการอาพาธทำให้เหมือนกับได้ย่ำยั้งกุศลฉันทะของดร.สมศีลไปเสีย

ดร.สมศีลเป็นผู้มีศรัทธาในธรรม และเมื่อทำงานด้านภาษาอังกฤษ ก็มีฉันทะจริงจิ่งในการแปลหนังสือธรรมเป็นภาษาอังกฤษ ศรัทธาและฉันทะนี้ได้แสดงออกมาตั้งแต่อาสาช่วยพิมพ์ตีตต้นฉบับภาษาอังกฤษครั้งยังเป็นนักเรียนมัธยม ครั้นเป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษในมหาวิทยาลัย ทั้งที่มีงานประจำเต็มมือบ้างล้นมือบ้างอยู่แล้ว ก็ยังสละเวลาและเรี่ยวแรงมาแปลหนังสือธรรมที่พอใจเห็นคุณค่าให้เป็นภาษาอังกฤษเสร็จมาตามลำดับ จน

แม้เป็นศาสตราจารย์ และเกษียณอายุราชการแล้ว ก็มั่นคงในธรรมฉันทะ นั้น ยังเข้มแข็งในการทำงานแปลไม่ลดถอย งานแปลทั้งนี้ รวมทั้งหนังสือ *พระไตรปิฎก: สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้ (The Pali Canon: What a Buddhist Must Know)* ซึ่งให้ความรู้พื้นฐานที่จะช่วยให้ผู้ใช้หนังสือ *ธรรมนุญชีวิต* และ *อมฤตพจนา* เข้าใจและปฏิบัติพระพุทธศาสนาได้ถูกต้องและเต็มยิ่งขึ้น

อนึ่ง หนังสือ *อมฤตพจนา* เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยที่การพิมพ์ใช้ระบบเรียงแม่แบบตัวอักษร ในเวลาที่ผ่านมาได้มีการพิมพ์ใหม่หลายครั้ง การตีพิมพ์หนังสือ *อมฤตพจนา* จึงค่อนข้างลักลั่นกระจัดกระจาย และตัวผู้เรียบเรียงเองก็ไม่แน่ใจว่าครั้งไหนได้มีโอกาสพิสูจน์อักษรให้ลงตัวเป็นแบบที่แน่นอน จึงไม่พ้นที่จะมีความผิดพลาดคลาดเคลื่อนและข้อที่น่าสงสัย บัดนี้ ในการพิมพ์ฉบับ ๓ ภาษา ดร.สมศีลได้สละเวลาตรวจสอบตัวอักษรและตัวเลขกับอาคารสถานเช่นคัมภีร์ที่มาอย่างทั่วตลอด จึงจะได้ขอให้ใช้ข้อมูลในคอมพิวเตอร์ของ *อมฤตพจนา* ฉบับพิมพ์ครั้งนี้ เป็นต้นแบบในการพิมพ์ครั้งใหม่ภายหน้าสืบต่อไป

ขออนุโมทนา ศาสตราจารย์ ดร.สมศีล ฆานวังสะ ราชบัณฑิต ที่มีใจศรัทธา และได้เจริญอธิบาทธรรมต่อเนื่องมาตลอดเวลายาวนาน ในงานส่งเสริมเพิ่มกำลังแห่งการศึกษาสั่งสอนสาตสอองธรรม ดำรงอนุรักษศักดิ์และสิทธิ์แห่งวิชาการ ขอกุศลกิจที่ได้บำเพ็ญ จงเป็นปัจจัยหนุนนำความงอกงามแพร่หลายแห่งสัมมาทัศนะ เพิ่มพูนสัมมาปฏิบัติ ทำให้เกิดความแผ่ขยายแห่งธรรม เพื่อประโยชน์สุขของพหุชน ตลอดกาลนาน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

สารบัญ

๑. คน	๑
๒. ผีกตนะ-รับผิดชอบตน	๑๒
๓. จิตใจ	๒๐
๔. การศึกษา	๒๓
๕. ปัญญา	๒๘
๖. เลี้ยงชีพ-สร้างตัว	๓๕
๗. เพียรพยายาม-ทำหน้าที่	๓๙
๘. ครอบครัว-ญาติมิตร	๕๐
๙. การคบหา	๕๔
๑๐. การเบียดเบียน-การช่วยเหลือกัน	๖๓
๑๑. สามัคคี	๗๑
๑๒. การปกครอง	๗๓
๑๓. บุญ-บาป, ธรรม-อธรรม, ความดี-ความชั่ว	๘๒
๑๔. กรรม	๙๑
๑๕. กิเลส	๙๓
๑๖. คุณธรรม	๙๗
๑๗. วาจา	๙๙
๑๘. ชีวิต-ความตาย	๑๐๒
๑๙. พันทุภักข์-พบสุข	๑๑๑
ความเป็นมาของหนังสือ	๑๑๘
บันทึกของผู้แปล	๑๒๔

๑. คน

ปจฺเจกจิตฺตา ปุถุ สพฺพสฺตฺตา

ประดาสัตว์ ต่างคนก็แต่ละจิตแต่ละใจ

๑ [๐๑.๐๑]*

(๒๗/๑๘๓๗)**

นานาทิฏฺฐิเก นานยิสฺสุสฺสี เต

มนุษย์ทั้งหลายต่างความคิดต่างความเห็นกัน
ท่านจะกำหนดให้คิดเห็นเหมือนกันหมด เป็นไปไม่ได้

๒ [๐๑.๐๒]

(๒๗/๗๓๐)

ยถา น สกฺกา ปจฺวี สมายฺ

กาตุํ มนุสฺสฺเสน ตถา มนุสฺสฺสา

แผ่นดินนี้ ไม่อาจทำให้เรียบเสมอกันทั้งหมดได้ ฉันท
มนุษย์ทั้งหลายจะทำให้เหมือนกันหมดทุกคนก็ไม่ได้ ฉันทัน

๓ [๐๑.๐๓]

(๒๗/๗๓๑)

*ตัวเลขในวงเล็บ [] คือเลขหมวด และเลขภาษิตภายในหมวดนั้น ตามลำดับ ส่วนตัวเลข
หน้าวงเล็บ [] คือเลขภาษิตที่เรียงลำดับตลอดทั้งเล่ม

**ตัวเลขในวงเล็บ () คือเลขเล่ม และเลขข้อตามลำดับ ในคัมภีร์ที่มาในพระไตรปิฎกภาษา
บาลีฉบับสยามรัฐ

เยเนว เอโก ลภเต ปลส์
เตเนว อญโย ลภเต นินุฑิตาริ

เหตุอย่างหนึ่ง ทำให้คนหนึ่งได้รับการสรรเสริญ
เหตุอย่างเดียวกันนั้น ทำให้อีกคนหนึ่งได้รับการนิทา

๔ [๐๑.๐๔]

(๒๗/๑๘๓๖)

ตเถเวกสุส กุลยานิ ตเถเวกสุส ปาปกิ
ตสุมา สพุพ น กุลยานิ สพุพ วาปี น ปาปกิ

สิ่งเดียวกันนั้นแหละ ดีสำหรับคนหนึ่ง
แต่เสียสำหรับอีกคนหนึ่ง
เพราะฉะนั้น สิ่งใด ๆ มิใช่ว่าจะดีไปทั้งหมด
และก็มีไม่ใช่จะเสียไปทั้งหมด

๕ [๐๑.๐๕]

(๒๗/๑๒๖)

อุกกุฏเจ สุรมิจฺจนฺติ มนุสิสุ อุกฺกุหฺลํ
ปิยญฺจ อนฺนปानมุหิ อตุเถ ชาเต จ ปณฺฑิตํ

เมื่อเกิดเหตุร้ายแรง ย่อมต้องการคนกล้าหาญ
เมื่อเกิดข่าวตื่นเต้น ย่อมต้องการคนหนักแน่น
เมื่อมีข่าวน้ำบริบูรณ์ ย่อมต้องการคนที่รัก
เมื่อเกิดเรื่องราวลึกซึ้ง ย่อมต้องการบัณฑิต

๖ [๐๑.๐๖]

(๒๗/๙๒)

อลไส คีหี กามโกคี น สาธุ
 อสญฺญโต ปพฺพชิต น สาธุ
 ราชา น สาธุ อนิสฺมมการี
 โย ปณฺฑิตโต โภธโน ตํ น สาธุ

คฤหัสถ์ชาวบ้าน เกียจคร้าน ไม่ดี
 บรรพชิตไม่สำรวม ไม่ดี
 ผู้ครองแผ่นดินไม่ใคร่ครวญก่อนทำ ไม่ดี
 บัณฑิตมักโกรธ ไม่ดี

๗ [๐๑.๐๗]

(๒๗/๒๑๗๕)

ทกฺขํ คหปตํ สาธุ สํวิทฺฐชฺชฺชฺช โภชนํ
 อหาไส อตฺถลาเภสฺสุ อตฺถพฺยาปตฺติ อพฺยโต

ผู้ครองเรือนขยัน ดีข้อหนึ่ง
 มีโภคทรัพย์แล้วแบ่งปัน ดีข้อสอง
 ถึงที่ได้ผลสมหมาย ไม่เล็งลอย ดีข้อสาม
 ถึงคราวสูญเสียประโยชน์ ไม่หมดกำลังใจ ดีครบสี่

๘ [๐๑.๐๘]

(๒๗/๑๑๗๕)

น มชฺเชถ ยสํ ปตุโต

ข้อหนึ่ง ได้ยศแล้วไม่พึงเมา

น พยาเถ ปตุตสํสยํ

ข้อสอง ถึงมีเหตุอาจถึงแก่ชีวิต ไม่พึงใจเสีย

วายเมเถว กิจฺเจสุ

ข้อสาม พึงพยายามทำกิจทั้งหลายเรื่อยไป

สํวเร วิวราณี จ

ข้อสี่ พึงระวังตนมิให้มีช่องเสีย

๙ [๐๑.๐๙]

(๒๘/๒๒๖)

ทูลุณโณ อุงคสมฺปนฺโน

คนที่มีคุณสมบัติพร้อมทุกอย่าง หาได้ยาก

๑๐ [๐๑.๑๐]

(๒๗/๓๐๐)

สนนฺตา ยนฺติ กุสุพฺภา ตฺถนฺหิ ยนฺติ มโหทธิ

ห้วยน้ำน้อย ไหลต่งสนั่น ห้วยน้ำใหญ่ ไหลนิ่งสงบ

ยทฺนํ กํ ตํ สนฺติ ยํ ปุริํ สนฺตเมว ตํ

สิ่งใดพร่อง สิ่งนั้นต่ง สิ่งใดเต็ม สิ่งนั้นเงียบ

อชฺฐมกฺกุฏฺพโม พาโล รหฺโท ปุโรว ปณฺทิตฺโต

คนพาลเหมือนหม้อมีน้ำครึ่งเดียว บัณฑิตเหมือนห้วงน้ำที่เต็ม

๑๑ [๐๑.๑๑]

(๒๕/๓๘๙)

โย จ วสุสสดี ชีเว กุสีโต หีนวีริโย
 เอกาหํ ชีวิตํ เสยโย วิริยํ อารภโต ทพฺหํ

ผู้ใดเกียจคร้าน หย่อนความเพียร
 ถึงจะมีชีวิตอยู่ได้ร้อยปี ก็ไม่ดีอะไร
 ชีวิตของผู้เพียรพยายามจริงจั่งมั่นคง
 เพียงวันเดียวยังประเสริฐกว่า

๑๒ [๐๑.๑๒]

(๒๕/๑๘)

มาเส มาเส สหสุเสน โย ยเชถ สดี สมํ
 เอกญจ ภาวิตตฺตานํ มุหุตฺตมปี ปุชเย
 สว เยว ปุชฺณา เสยโย ยญฺเจ วสุสสดี หุตํ

ผู้ใดใช้ทรัพย์จำนวนพัน ประกอบพิธีบูชาทุกเดือน
 สม่่าเสมอตลอดเวลาร้อยปี
 การบูชานั้นจะมีค่ามากมายอะไร
 การยกย่องบูชาบุคคลที่อบรมตนแล้วคนหนึ่ง
 แม้เพียงครู่เดียวประเสริฐกว่า

๑๓ [๐๑.๑๓]

(๒๕/๑๘)

น ชจจา วสโล โหติ

ใครๆ จะเป็นคนเลวเพราะชาติกำเนิด ก็หาไม่

น ชจจา โหติ พุราหุมเณ

ใครๆ จะเป็นคนประเสริฐเพราะชาติกำเนิด ก็หาไม่

กมุมนา วสโล โหติ

คนจะเลว ก็เพราะการกระทำ ความประพฤติ

กมุมนา โหติ พุราหุมเณ

คนจะประเสริฐ ก็เพราะการกระทำ ความประพฤติ

๑๔ [๐๑.๑๔]

(๑๓/๗๐๗)

เนสา สภา ยตถ น สนฺติ สนฺโต

สัตบุรุษไม่มีในชุมชนใด ชุมชนนั้นไม่ชื่อว่าสภา

๑๕ [๐๑.๑๕]

(๑๕/๗๒๕)

น กามกามา ลปยฺนฺติ สนฺโต

สัตบุรุษ ไม่ปราศรัยเพราะอยากได้กาม

๑๖ [๐๑.๑๖]

(๒๕/๑๖)

สนฺโต น เต เย น วทฺนฺติ ฐมฺมํ

ผู้ใดไม่พูดเป็นธรรม ผู้นั้นไม่ใช่สัตบุรุษ

๑๗ [๐๑.๑๗]

(๑๕/๗๒๕)

สุเขน ผู้ภูษา อถวา ทุกเขน
น อัจจาวจํ ปณฺชิตา ทสฺสยนฺติ

บัณฑิต ได้สุข หรือถูกทุกข์กระทบ ก็ไม่แสดงอาการขึ้น ๆ ลง ๆ

๑๘ [๐๑.๑๘]

(๒๕/๑๖)

เอวเมว มนุสฺเสสุ ททโร เจปิ ปญฺญวา
โส หิ ตตฺถ มหา โหติ เนว พาโล สรฺรวา

ในหมู่มนุษย์นั้น ถึงแม้เป็นเด็ก ถ้ามีปัญญา ก็นับว่าเป็นผู้ใหญ่
แต่ถ้าโง่ ถึงร่างกายจะใหญ่โต ก็หาเป็นผู้ใหญ่ไม่

๑๙ [๐๑.๑๙]

(๒๗/๒๕๔)

น เตน เถโร โหติ เยนสฺส ปลิตํ สีโร
ปริปกฺโก วโย ตสฺส โมฆชิณฺโณติ วุจฺจติ

คนจะชื่อว่าเป็นผู้ใหญ่ เพียงเพราะมีผมหงอก ก็หาไม่
ถึงวัยขของเขาจะหง่อม ก็เรียกว่าแก่เปล่า

๒๐ [๐๑.๒๐]

(๒๕/๒๙)

ยมฺหิ สจฺจบุจ รมฺโม จ อหีสฺสา สญฺญโม ทโม
ส เว วนฺตมโล ทิวโร โส เถโรติ ปวฺจฺจติ

ส่วนผู้ใดมีสัจจะ มีธรรม มีอหิงสา มีสัญญาะ มีทมะ
ผู้นั้นแลเป็นปราชญ์สลัดมลทินได้แล้ว เรียกได้ว่าเป็นผู้ใหญ่

๒๑ [๐๑.๒๑]

(๒๕/๒๙)

น นคฺคจฺริยา น ชฎา น ปงฺกา
 นานาสกา ตณฺฑิลสายิกา วา
 รโหชลล์ อุกกุฏิกปฺปธานํ
 โสเธนฺติ มจฺจํ อวิตถนฺณกงฺขํ

มิใช่การประพาดิตนเป็นซีเปลือย มิใช่การเกล้าผมทรงชฎา
 มิใช่การบำเพ็ญตบะนอนในโคลนตม มิใช่การอดอาหาร
 มิใช่การนอนกับดิน มิใช่การเอาฝุ่นทาตัว มิใช่การตั้งทำนองดอก
 ที่จะทำให้คนบริสุทธ์ได้ ในเมื่อความสงสัยยังไม่สิ้น

๒๒ [๐๑.๒๒]

(๒๕/๒๐)

อลงฺกโต เจปิ สม่ จเรยฺย
 สนฺโต ทนฺโต นียโต พุรฺหมจฺาริ
 สพฺเพสุ ฎฺเตสุ นิธาย ทณฺฑํ
 โส พุรฺหมเณ โส สม่เณ ส ภิกฺขุ

ส่วนผู้ใด ถึงจะตกแต่งกาย สวมใส่อาภรณ์
 แต่หากประพาดิชอบ เป็นผู้สงบ ฝีกอบรมตนแน่วแน่
 เป็นผู้ประพฤติธรรมอันประเสริฐ
 เลิกละการเบียดเบียนปวงสัตว์ทั้งหมดแล้ว
 ผู้นั้นแล จะเรียกว่าเป็นพราหมณ์ เป็นสมณะ
 หรือเป็นพระภิกษุ ก็ได้ทั้งสิ้น

๒๓ [๐๑.๒๓]

(๒๕/๒๐)

โย พาโล มณฺญติ พาลุย์
 ปณฺชิตโต วาปี เตน โส
 พาโล จ ปณฺชิตมานี
 ส เว พาโลติ วุจฺจติ

ผู้ใดเป็นพาล รู้ตัวว่าเป็นพาล ก็ยังนับว่าเป็นบัณฑิตได้บ้าง
 ส่วนผู้ใดเป็นพาล แต่สำคัญตนว่าเป็นบัณฑิต
 ผู้นั้นแล เรียกว่าเป็นพาลแท้ๆ

๒๔ [๐๑.๒๔]

(๒๕/๑๕)

สาธุ โข ปณฺชิตโต นาม น เตวว อติปณฺชิตโต

อันว่าบัณฑิตนั้นดีแน่ แต่ว่าบัณฑิตเลยเถิดไปก็ไม่ดี

๒๕ [๐๑.๒๕]

(๒๗/๙๘)

น หิ สพฺเพสุ จาเนสุ บุริโส โหติ ปณฺชิตโต
 อิตฺถีปี ปณฺชิตตา โหติ ตตฺถ ตตฺถ วิจฺกฺขณา

บุรุษจะเป็นบัณฑิตในทุกสถานก็หาไม่
 สตรีมีปัญญาหยั่งเห็นในการณ์นั้นๆ ก็เป็นบัณฑิต

๒๖ [๐๑.๒๖]

(๒๗/๑๑๔๑)

น หิ สพฺเพสุ จาเนสุ บุริโส โหติ ปณฺชิตโต
 อิตฺถีปี ปณฺชิตตา โหติ ลหฺมตฺถํ วิจฺินฺติกา

บุรุษจะเป็นบัณฑิตในทุกสถานก็หาไม่
 สตรีคิดการได้ฉับไว ก็เป็นบัณฑิต

๒๗ [๐๑.๒๗]

(๒๗/๑๑๔๒)

ยส์ ลุทธาน ทุมเมโธ อนตุถํ จรติ อตุตโน
 อตุตโน จ ประสภจ หีสาย ปฏิปชฺชติ

คนทราวมปัญญา ได้ยศแล้ว
 ย่อมประพฤติแต่การอันไม่เกิดคุณค่าแก่ตน
 ปฏิบัติแต่ในทางที่เบียดเบียนทั้งตนและคนอื่น

๒๘ [๐๑.๒๘]

(๒๗/๑๒๒)

อุชฺฌตฺติพลา พาลา

ขุมกำลังของคนพาล คือการจ้องหาโทษของคนอื่น
 นิชฺฌตฺติพลา ปณฺชิตา

ขุมกำลังของบัณฑิต คือการไตร่ตรองโดยพินิจ

๒๙ [๐๑.๒๙]

(๒๓/๑๑๗)

นินฺทนฺติ ตฺถุนฺหิมาสีนํ

คนนึ่งนึ่ง เขาก็นินทา

นินฺทนฺติ พหุภาณินํ

คนพูดมาก เขาก็นินทา

มิตฺภาณิมปิ นินฺทนฺติ

แม้แต่คนพูดพอประมาณ เขาก็นินทา

นตฺถิ โลก อนินฺทิตฺโต

คนไม่ถูกนินทา ไม่มีในโลก

๓๐ [๐๑.๓๐]

(๒๕/๒๗)

น จาหุ น จ ภวิสฺสตี น เจตฺรหิ วิชฺชตี
 เอกนฺตํ นินฺหิตโต โปโส เอกนฺตํ วา ปสฺสตีโต

คนที่ถูกนินทาอย่างเดียว หรือได้รับการสรรเสริญอย่างเดียว
 ไม่เคยมีมาแล้ว จักไม่มีต่อไป ถึงในขณะนี้ ก็ไม่มี

๓๑ [๐๑.๓๑]

(๒๕/๒๗)

ยญฺเจ วิญญู ปสฺสฺสนตี อนุวิจฺจ สุเว สุเว
 โก ตํ นินฺหิตฺตุมรหตี

แต่ผู้ใด วิญญูชนพิจารณาอยู่ทุกวัน ๆ แล้วกล่าวสรรเสริญ ...
 ผู้นั้น ใครเล่าจะควรถิเตียนเขาได้

๓๒ [๐๑.๓๒]

(๒๕/๒๗)

ครหาว เสยฺโย วิญญูหิ ยญฺเจ พาลปฺปสฺสนา

วิญญูชนตำหนิ ดีกว่าคนพาลสรรเสริญ

๓๓ [๐๑.๓๓]

(๒๖/๓๘๒)

ปริฏฺโต มุฑฺโฑ หิตี อติตฺทิโก โข จ เวรฺวา

อ่อนไป ก็ถูกเขาดูหมิ่น แข็งไป ก็มีภัยเวร

๓๔ [๐๑.๓๔]

(๒๗/๑๗๐๓)

อนฺมชฺชฺมํ สฺมาจเร

พึงประพฤติให้พอเหมาะพอดี

๓๕ [๐๑.๓๕]

(๒๗/๑๗๐๓)

๒. ฝึกตน-รับผิดชอบตน

สนาถา วิหรถ มา อนาถา

จงอยู่อย่างมีหลักยึดเหนี่ยวใจ อย่าเป็นคนไร้ที่พึ่ง

๓๖ [๐๒.๐๑]

(๒๔/๑๗)

อดุดา หิ อดุดโน นาถเ

ตนแลเป็นที่พึ่งของตน

๓๗ [๐๒.๐๒]

(๒๕/๒๒)

อดุดนา หิ สุกนุเตน นาถํ ลภติ ทูลุลภํ

มีตนที่ฝึกดีแล้วนั้นแหละ คือได้ที่พึ่งที่หาได้ยาก

๓๘ [๐๒.๐๓]

(๒๕/๒๒)

อดุดา หิ กิริ ทูทโม

เป็นที่รู้จักว่า ตนนี้แหละฝึกได้ยาก

๓๙ [๐๒.๐๔]

(๒๕/๒๒)

อดุดานํ ทมยนุติ ปณฺชิตา

บัณฑิตย่อมฝึกตน

๔๐ [๐๒.๐๕]

(๒๕/๑๖)

อดิตา สุทนต์โต บุริสสุส ไชติ

ตนที่ผิดดีแล้ว เป็นเครื่องรุ่งเรืองของคน

๔๑ [๐๒.๐๖]

(๑๕/๖๖๕)

นตฺถิ อดิตสมํ เปมํ

รักอื่นเสมอด้วยรักตน ไม่มี

๔๒ [๐๒.๐๗]

(๑๕/๒๙)

อดิตา หิ ปรมํ ปิโย

ตนแล เป็นที่รักอย่างยิ่ง

๔๓ [๐๒.๐๘]

(๒๓/๖๑)

อดิตานญฺเจ ปิยํ ชญฺญา น นํ ปาเปน สํยุเซ

ถ้ารู้ว่าตนเป็นที่รัก ก็ไม่ควรเอาตนนั้นไปพัวพันกับความชั่ว

๔๔ [๐๒.๐๙]

(๑๕/๓๓๖)

รกฺเขยฺย นํ สุรฺกฺขิตํ

ควรรักษาตนนั้นไว้ให้ดี

๔๕ [๐๒.๑๐]

(๒๕/๒๒)

อดิตานํ อูปหตฺวาน ปจฺจดา อดฺณํ วิหีสติ

คนทำร้ายตนเองก่อนแล้ว จึงทำร้ายผู้อื่นภายหลัง

๔๖ [๐๒.๑๑]

(๒๒/๓๒๕)

โย จ รุกขติ อตุตานํ รุกขิตโต ตสุส พาหิโร

ผู้ได้รักษาตนได้ ภายนอกของผู้นั้นก็เป็นอันได้รับการรักษาด้วย

๔๗ [๐๒.๑๒]

(๒๒/๓๒๕)

ตสุมา รุกเขยฺย อตุตานํ อุกฺขิตโต ปณฺฑิตโต สทา

ฉะนั้น บัณฑิตไม่ควรขุดโคนความดีของตนเสีย
พึงรักษาตนไว้ให้ได้ทุกเมื่อ

๔๘ [๐๒.๑๓]

(๒๒/๓๒๕)

อตุตนา ว กตํ ปาปํ อตุตนา สงฺกิลิสุสฺสตี

ตนทำชั่ว ตัวก็เศร้าหมองเอง

อตุตนา อกตํ ปาปํ อตุตนา ว วิสุชฺฌมติ

ตนไม่ทำชั่ว ตัวก็บริสุทธิ์เอง

๔๙ [๐๒.๑๔]

(๒๕/๒๒)

สุหฺุธิ อสุหฺุธิ ปจฺจตฺตํ

ความบริสุทธิ์ ไม่บริสุทธิ์ เป็นของเฉพาะตัว

นาณฺุโณ อณฺุณํ วิโสธเย

คนอื่นทำคนอื่น ให้บริสุทธิ์ไม่ได้

๕๐ [๐๒.๑๕]

(๒๕/๒๒)

นตฺถิ โลกเ วโห นาม
ชื่อว่าที่ลับไม่มีในโลก

๕๑ [๐๒.๑๖]

(๒๐/๔๗๙)

อตุตา เต ปุริส ชานาติ สจฺจํ วา ยทิ วา มุสา

แน่ะ บุรุษ! จริงหรือเท็จ ตัวท่านเองย่อมรู้

๕๒ [๐๒.๑๗]

(๒๐/๔๗๙)

สุภรานิ อสาธุนิ อตุตโน อหิตานิ จ
ยํ เว หิตมฺจ สาธุมฺจ ตํ เว ปรมทุกฺกริ

กรรมไม่ดีและไม่เป็นประโยชน์แก่ตน ทำได้ง่าย
ส่วนกรรมดีและเป็นประโยชน์ กรรมนั้นแลทำได้ยากอย่างยิ่ง

๕๓ [๐๒.๑๘]

(๒๕/๒๒)

กฺลฺยาณํ วต โภ สกฺขิ อตุตานํ อติมณฺเฑสิ

ท่านเอ๋ย! ท่านก็สามารถทำดีได้ ไยจึงมาดูหมิ่นตนเองเสีย

๕๔ [๐๒.๑๙]

(๒๐/๔๗๙)

น เว ปิย์ เมติ ชนินุท ตาทิโส
 อตุตฺ นิรังกุจจ ปิยานิ เสเวติ

มัวพะวงอยู่ว่า นี่ของเราชอบ นี่ของเรารัก
 แล้วปล่อยปละละเลยตนเองเสีย
 คนอย่างนี้จะไม่ได้ประสบสิ่งที่ชอบสิ่งที่รัก

๕๕ [๐๒.๒๐]

(๒๘/๓๗๕)

อตุตา ว เสยฺโย ปรมมา ว เสยฺโย

ตนเองนี้แหละสำคัญกว่า สำคัญกว่าเป็นไหนๆ

ลพภา ปิยา โฉจิตตุเตน ปจฺจดา

ตระเตรียมตนไว้ให้ดีกว่าแล้ว ต่อไปก็จะได้สิ่งที่รัก

๕๖ [๐๒.๒๑]

(๒๘/๓๗๕)

น ตํ ชิตฺ สากุ ชิตํ ยํ ชิตํ อวชิยุยติ

ชัชชนะใดกลับแพ้ได้ ชัชชนะนั้นไม่ดี

ตํ โข ชิตํ สากุ ชิตํ ยํ ชิตํ นาวชิยุยติ

ชัชชนะใดไม่กลับแพ้ ชัชชนะนั้นแลเป็นชัชชนะที่ดี

๕๗ [๐๒.๒๒]

(๒๗/๗๐)

อตุตา หเว ชิตํ เสยฺโย

ชนะตนนี้แล ดีกว่า

๕๘ [๐๒.๒๓]

(๒๕/๑๘)

โย สหสฺสํ สหสฺเสน สงฺคาเม มานุเส ชีเน
เอกญฺจ เขยฺยมตฺตานํ ส เว สงฺคามชฺชุดฺโม

ถึงผู้ใดจะชนะเหล่าชน ได้พันคนพันครั้งในสงคราม
ก็หาชื่อว่าเป็นผู้ชนะยอดเยี่ยมไม่
ส่วนผู้ใดชนะตนคนเดียวได้
ผู้นั้นแล ชื่อว่าผู้ชนะยอดเยี่ยมในสงคราม

๕๙ [๐๒.๒๔]

(๒๕/๑๘)

อดตนา โจทยตฺตานํ

จงเตือนตนด้วยตนเอง

๖๐ [๐๒.๒๕]

(๒๕/๓๕)

ปฏิมิเสตมตฺตานา

จงพิจารณา (ตรวจสอบ) ตนด้วยตนเอง

๖๑ [๐๒.๒๖]

(๒๕/๓๕)

ยทตฺตครหิ ตทกฺุพฺพมาโน

ติดนได้ด้วยข้อใด อย่าทำเช่นนั้น

๖๒ [๐๒.๒๗]

(๒๕/๔๐๙)

อดตฺตานญฺเจ ตถา กยิรา ยถญฺญมนุสฺสาสติ

ถ้าปราศสอนผู้อื่นนั้นใด ก็ควรทำตนนั้น

๖๓ [๐๒.๒๘]

(๒๕/๒๒๒)

สุทสุสั วุชฺชมญฺเฒสั
 โทษคนอื่น เห็นง่าย
 อุตตโน ปน ทุทุทสั
 แต่โทษตน เห็นยาก

๖๔ [๐๒.๒๙]

(๒๕/๒๘)

ปรสั หิ โส วุชฺชานิ โอบุณาติ ยถาวุสั
 โทษคนอื่นเที่ยวกระจาย เหมือนโปรยเกลบ

อุตตโน ปน ฉาเทติ กลิว กิตวา สโจ
 แต่โทษตนปิดไว้ เหมือนพรานนกเจ้าเล่ห์แฝงตัวบังกิ้งไม้

๖๕ [๐๒.๓๐]

(๒๕/๒๘)

อุตตานเมว ปจฺมึ ปฏิรูปุเป นิเวสเย
 อถญฺณมนุสาเสยฺย น กิลิสฺเสยฺย ปณฺฑิตโต

ทำตนนี้แหละ ให้ตั้งอยู่ในความดีอันสมควรก่อน
 จากนั้นจึงค่อยพรา้สอนผู้อื่น บัณฑิตไม่ควรมีข้อมัวหมอง

๖๖ [๐๒.๓๑]

(๒๕/๒๒)

อุตตานัน นาทิวตุเตยฺย
 ไม่ควรลืมนตน

๖๗ [๐๒.๓๒]

(๒๗/๒๓๖๙)

* คำแปลอีกอย่างหนึ่งว่า "... แต่โทษตนปิดไว้ เหมือนน้กเลงสกาโงงซ่อนลูกสกา"

นาณูณํ นิสฺสหาย ชีเวยุย

ไม่พึงอาศัยผู้อื่นยังชีพ

๖๘ [๐๒.๓๓]

(๒๕/๑๓๔)

อตุตฺตถุฏฺฏปา อสุจึ มนุสฺสสา

พวกคนสกปรก คิดเอาแต่ประโยชน์ของตัวเอง

๖๙ [๐๒.๓๔]

(๒๕/๒๙๖)

น ปเรสฺสํ วิโลมานิ น ปเรสฺสํ กตาคตํ

ไม่ควรใส่ใจคำแสลงหูของผู้อื่น

ไม่ควรแสร้งมองธูระที่เขาทำและยังไม่ทำ

อตุตฺตโน ว อเวกฺขเยย กตานิ อกตานิ จ

ควรตั้งใจตรวจตราหน้าที่ของตนนี้แหละ
ทั้งที่ทำแล้วและยังไม่ทำ

๗๐ [๐๒.๓๕]

(๒๕/๑๔)

อตุตฺตทตฺถํ ปฺรตุเถน พหุณาปี น หาบเปย

การทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น ถึงจะมาก

ก็ไม่ควรให้เป็นเหตุทำลายประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของตน

อตุตฺตทตฺถมภิกฺขุภาย สทตฺถปฺสุโต สียา

กำหนดประโยชน์ที่หมายของตนให้แน่ชัดแล้ว

พึงชวนช่วยแนะในจุดหมายของตน

๗๑ [๐๒.๓๖]

(๒๕/๒๒)

๓. จิตใจ

มโนบุพพุงคมา ธมฺมา

ธรรมทั้งหลาย มีใจนำหน้า

๗๒ [๐๓.๐๑]

(๒๕/๑๑)

จิตฺเตน นียติ โลกิ

โลกอันจิตย่อมนำไป

๗๓ [๐๓.๐๒]

(๑๕/๑๘๑)

ผนฺทนํ จปฺลํ จิตฺตํ ทุรกฺขํ ทุนฺนิวารยํ

จิตมีธรรมชาติดีนรณ กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามยาก

๗๔ [๐๓.๐๓]

(๒๕/๑๓)

สุทฺททฺทสํ สุนิปุณฺณํ ยตฺถ กามนิปาตินํ

จิตนั้นเห็นได้แสนยาก ละเอียดย่อนยิ่งนัก มักตกไปหาอารมณ์ที่ใคร่

๗๕ [๐๓.๐๔]

(๒๕/๑๓)

วิหฺยุบฺติ จิตฺตวสานฺวุตฺตี

ผู้ประพฤติตามอำนาจจิต ย่อมเดือดร้อน

๗๖ [๐๓.๐๕]

(๒๗/๓๑๖)

จิตตฺตสฺส ทมโถ สาทู

การฝึกจิต ให้เกิดผล ดี

๗๗ [๐๓.๐๖]

(๒๕/๑๓)

จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ

จิตที่ฝึกแล้ว นำสุขมาให้

๗๘ [๐๓.๐๗]

(๒๕/๑๓)

จิตฺตํ รกฺขเขตฺต เมธาวิ

ผู้มีปัญญา พึงรักษาจิต

๗๙ [๐๓.๐๘]

(๒๕/๑๓)

สจิตฺตมฺนุรฺกฺขถ

จงตามรักษาจิตของตน

๘๐ [๐๓.๐๙]

(๒๕/๓๓)

จิตฺเต สงฺกิลฺลฺหฺเจ ทฺคฺคตฺติ ปาฎิ กฺงฺขา

เมื่อจิตเศร้าหมองแล้ว ทุคติเป็นอันต้องหวัง

๘๑ [๐๓.๑๐]

(๑๒/๙๒)

จิตฺเต อสงฺกิลฺลฺหฺเจ สฺคฺคตฺติ ปาฎิ กฺงฺขา

เมื่อจิตไม่เศร้าหมอง สุกติเป็นอันหวังได้

๘๒ [๐๓.๑๑]

(๑๒/๙๒)

เย จิตต์ สญฺญเมตฺตสนฺติ โมกฺขนฺติ มารพฺพชฺชา

ผู้รู้จักควบคุมจิตใจ จะพ้นไปได้จากบ่วงของมาร

๘๓ [๐๓.๑๒]

(๒๕/๑๓)

ทีโส ทิสฺ ยนฺตํ กยฺรา เวรี วา ปน เวรีนํ
มิจฺฉาปณฺหิตํ จิตฺตํ ปาปิโย นํ ตโต กเร

โจรกับโจร คนคู่เวรกัน พบกันเข้า
พึงทำความพินาศและความทุกข์ได้แก่กัน
จิตที่ตั้งไว้ผิด ทำแก่คน เลวร้ายยิ่งกว่านั้น

๘๔ [๐๓.๑๓]

(๒๕/๑๓)

น ตํ มาตา ปิตา กยฺรา อญฺเฆ วาปี จ ภาตกา
สมฺมาปณฺหิตํ จิตฺตํ เสยฺยโส นํ ตโต กเร

จิตที่ตั้งไว้ถูกต้อง ทำคนให้ประเสริฐประสพผลดี
ยิ่งกว่าที่มารดาบิดา หรือญาติทั้งหลายใด ๆ จะทำให้ได้

๘๕ [๐๓.๑๔]

(๒๕/๑๓)

๔. การศึกษา

อวิชา ปรมมลิ

ความไม่รู้ เป็นมลทินที่สุดร้าย

๘๖ [๐๔.๐๑]

(๒๓/๑๐๕)

วิชา อุปตติ เสฏฐา

บรรดาสิ่งที่อกงามขึ้นมา วิชาประเสริฐสุด

๘๗ [๐๔.๐๒]

(๑๕/๒๐๖)

อวิชา นิปตติ วรา

บรรดาสิ่งที่โรยราร่วงหาย อวิชาหมดไปได้เป็นที่ที่สุด

๘๘ [๐๔.๐๓]

(๑๕/๒๐๖)

วรมสุตตรา ทนฺตา อชานียา จ สินฺธุวา

กฺกุชฺชรา จ มหานาคา อตฺตทนฺโต ตโต วริ

อัสตร อชานโย สินธพ กุญฺชร และช้างหลวง

ฝึกแล้ว ล้วนดีเลิศ

แต่คนที่ฝึกตนแล้ว ประเสริฐยิ่งกว่านั้น

๘๙ [๐๔.๐๔]

(๒๕/๓๓๓)

ทนุโต เสฏโฐ มนุสฺเสสฺสุ

ในหมู่มนุษย์ คนประเสริฐ คือคนที่ฝึกแล้ว

๙๐ [๐๔.๐๕]

(๒๕/๓๓)

โน เจ อสฺส สกา พุทธิ วินโย वा सुสิग्ghiโต
วเน อนุทมहीโสว จเรยฺย พุโโก ชโน

ถ้าไม่มีพุทธิปัญญา แลมิได้ศึกษาระเบียบวินัย

คนทั้งหลายก็จะดำเนินชีวิต เหมือนดังกระป๋อบอดในกลางป่า

๙๑ [๐๔.๐๖]

(๒๗/๑๐๔๘)

อปฺปสฺสุตฺตํ บฺริโส พลิวทฺโทว ชีรติ
มंसานิ ตสฺส วฑฺฒนติ ปญฺญา ตสฺส น วฑฺฒนติ

คนที่เล่าเรียนน้อย ย่อมแก่เหมือนโคถึก
เนื้อหนังของเขาพัฒนา แต่ปัญญาหาพัฒนาไม่

๙๒ [๐๔.๐๗]

(๒๕/๒๑)

ตสฺส สหีรปญฺญสฺส วิวโร ชายเต มหา

เมื่ออ่อนปัญญา ช่องทางวิบัติก็เกิดได้มหันต์

๙๓ [๐๔.๐๘]

(๒๗/๒๑๔๑)

กิจฺจฯ วุตฺติ อสิปฺปสฺส

คนไม่มีศิลปวิทยา เป็นอยู่ยาก

๙๔ [๐๔.๐๙]

(๒๗/๑๖๕๑)

ป๋ตุเต วิหุซาสู จาปย
จงให้บุตรเรียนรัฐวิทยา

๙๕ [๐๔.๑๐]

(๒๗/๒๑๔๑)

สัวิรุฬุเหถ เมธาวี เขตเต พืซั้ว วุฎุจียา

คนมีปัญญายอมงอกงาม ดั่งพีชในนางอกงามด้วยน้ำฝน

๙๖ [๐๔.๑๑]

(๒๗/๒๑๔๑)

ภเวยุย ปริบุ/จุดโก

พึงเป็นนักสอบถาม ชอบค้นหาความรู้

๙๗ [๐๔.๑๒]

(๒๘/๙๔๙)

สิกุเขยุย สิกุชิตพพานิ

อะไรควรศึกษา ก็พึงศึกษาเถิด

๙๘ [๐๔.๑๓]

(๒๗/๑๐๘)

สาธุ ไช สิปปกั นาม อปี ยาทิสกัทิสั

ขึ้นชื่อว่าศิลปวิทยา ไม่ว่าอย่างไรๆ ให้ประโยชน์ได้ทั้งนั้น

๙๙ [๐๔.๑๔]

(๒๗/๑๐๗)

สพพ์ สุตมธิเยถ หีนมุกกฏจุมชฺฉิมิ
 สพพสุส อตุถิ ชาเนยฺย น จ สพพ์ ปโยชเย
 โหติ ตาทิสโก กาโล ยตุถ อตุถาวหิ สุตฺ

อันความรู้ควรเรียนทุกอย่าง ไม่ว่าจะต่ำ สูง หรือปานกลาง
 ควรรู้ความหมาย เข้าใจทั้งหมด แต่ไม่จำเป็นต้องใช้ทุกอย่าง
 วันหนึ่งจะถึงเวลาที่ความรู้นั้นนำมาซึ่งประโยชน์

๑๐๐ [๐๔.๑๕]

(๒๗/๘๑๗)

ลามกมฺยา น สิกฺขติ

นักปราชญ์ไม่ศึกษาเพราะอยากได้ลามก

๑๐๑ [๐๔.๑๖]

(๒๕/๔๑๗)

กิตฺติญฺจ ปปฺโปติ อธิจฺจ เวเท
 สนฺตึ ปุณฺเณติ จรณฺน ทนฺโต

เล่าเรียนสำเร็จวิทยา ก็ย่อมได้เกียรติ
 แต่ฝึกอบรมด้วยจริยาต่างหาก จึงจะสงบสันติ

๑๐๒ [๐๔.๑๗]

(๒๗/๘๔๒)

หีนชฺจใจปิ เจ โหติ อฏฺฐาตา ธิติมา นโร
 อาจารย์สืลสมฺปนฺโน นิเส อคฺคิวั ภาสติ

คนเรา ถึงมีชาติกำเนิดต่ำ แต่หากขยันหมั่นเพียร
 มีปัญญา ประกอบด้วยอาจารย์และศีล ก็รุ่งเรืองได้
 เหมือนอยู่ในคันทมิต ก็สว่างไสว

๑๐๓ [๐๔.๑๘]

(๒๗/๒๑๔๑)

สูงสุดสุสา สุตวฑฺฒนี สุตํ ปญฺญา วฑฺฒนํ
 ปญฺญา อตฺถํ ชานาติ ภาโต อตฺถเ อสุชาวโ

ความใฝ่เรียนสดับ เป็นเครื่องพัฒนาความรู้
 ความรู้จากการเรียนสดับนั้น เป็นเครื่องพัฒนาปัญญา
 ด้วยปัญญา ก็รู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์
 ประโยชน์ที่รู้จักแล้วก็นำสุขมาให้

๑๐๔ [๐๔.๑๙]

(๒๖/๒๖๘)

วิชาจรรณสมฺปนฺโน โส เสฏฺโฐ เทวมานุเส

คนที่สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติ
 เป็นผู้ประเสริฐสุดทั้งในหมู่มนุษย์และเทวดา

๑๐๕ [๐๔.๒๐]

(๑๑/๗๒)

๕. ปัญญา

ปัญญา โลกสุมิ ปชุไซโต

ปัญญา เป็นดวงขวาลาในโลก

๑๐๖ [๐๕.๐๑]

(๑๕/๒๑๘)

นตฺถิ ปัญฺหาสมา อภา

แสงสว่างเสมอด้วยปัญญา ไม่มี

๑๐๗ [๐๕.๐๒]

(๑๕/๒๑๙)

ปัญญา นรานํ รตนํ

ปัญญา เป็นดวงแก้วของคน

๑๐๘ [๐๕.๐๓]

(๑๕/๑๕๙)

ปัญญาชีวี ชีวิตมาหุ เสฏฺฐํ

ปราชญ์ว่า ชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา ประเสริฐสุด

๑๐๙ [๐๕.๐๔]

(๑๕/๘๔๑)

ปัญญา ว ธเนน เสยฺโย

ปัญญาแล ประเสริฐกว่าทรัพย์

๑๑๐ [๐๕.๐๕]

(๑๓/๔๕๑)

ปัญญา หิ เสฏฐา กุสลา วทนต์ิ

คนฉลาดกล่าวว่า ปัญญาแลประเสริฐสุด

๑๑๑ [๐๕.๐๖]

(๒๗/๒๔๖๘)

ปัญญา เจนํ ปสาสติ

ปัญญาเป็นเครื่องปกครองตัว

๑๑๒ [๐๕.๐๗]

(๑๕/๑๗๕)

ราโค โทโส มโท โมโห ยตุถ ปรุญญา น คารุติ

ราคะ โทสะ ความมัวเมาและโมหะ เข้าที่ไหน

ปัญญายอมเข้าไม่ถึงที่นั่น

๑๑๓ [๐๕.๐๘]

(๒๗/๑๒๔๙)

ยถาทเก อจฺเณ วิปฺสนฺเน

โส ปฺสฺสติ สิปฺปิกสมฺพุทฺทญฺจ

สกุขํ วาลุกํ มจฺจคฺคฺมพํ

เมื่อน้ำใส กระจ่างแจ้ว ก็จะมองเห็นหอยกาบ
หอยโข่ง กรวด ทราย และฝูงปลาได้ชัดเจน ฉนั้นใด

เอวํ อนาวิลฺมุหิ จิตฺเต

โส ปฺสฺสติ อตฺตทตฺถํ ปรตฺถํ

เมื่อจิตไม่ขุ่นมัว จึงจะมองเห็นประโยชน์ตน
ประโยชน์ผู้อื่น ได้ชัดเจน ฉนั้นนั่น

๑๑๔ [๐๕.๐๙]

(๒๗/๒๒๐)

ปญญา สุตวินิจฺฉินี

ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยสิ่งที่ได้เล่าเรียน

๑๑๕ [๐๕.๑๐]

(๒๗/๒๔๔๔)

ปญญาสทิตโต นโร อธิ ทุกฺเข สุขานิ วินุทติ

คนมีปัญญา ถึงแมตกทุกข์ ก็ยังหาสุขพบ

๑๑๖ [๐๕.๑๑]

(๒๗/๒๔๔๔)

ทาโสว ปญฺญสฺส ยสฺสฺสฺสึ พาลโ

อตฺเตสฺส ชาเตสฺส ตถาวิเธสฺส

คนโง่ถึงมียศ ก็กลายเป็นทาสของคนมีปัญญา

เมื่อมีเรื่องราวต่างๆ เกิดขึ้น

ยํ ปญฺทิตโต นิปฺปนํ สํวิเทติ

สมฺโมหมาปชฺชติ ตตฺถ พาลโ

บัณฑิตจัดการเรื่องใดอันเป็นเรื่องละเอียดอ่อน

คนโง่ย่อมถึงความหลงใหลในเรื่องนั้น

เอตมปิ ทิสฺวาน อหํ วทามิ

ปญฺโถว เสยฺโย น ยสฺสฺสฺสึ พาลโ

ข้าพเจ้ามองเห็นเหตุผลนี้ จึงกล่าวว่า

คนมีปัญญาประเสริฐกว่า คนโง่ถึงจะมียศก็หาประเสริฐไม่

๑๑๗ [๐๕.๑๒]

(๒๗/๒๑๐๑)

อนฺโห ยถา ไชติมิทฺถิฏฺฐเหยุย

ขาดตาปัญญาเสียแล้ว ก็เหมือนคนตาบอด
เหยียบลงไปได้ แม้กระทั่งไฟที่ส่องทาง

๑๑๘ [๐๕.๑๓]

(๒๗/๑๗๓๔)

ปญฺญา ย ติตฺตึนํ เสฏฺฐํ

อิมด้วยปัญญา ประเสริฐกว่าความอิมทั้งหลาย

๑๑๙ [๐๕.๑๔]

(๒๗/๑๖๔๓)

ปญฺญา ย ติตฺตํ ปุริสํ ตณฺหา น กุรุเต วสํ

คนที่อิมด้วยปัญญา ตัณหาเอาไว้ในอำนาจไม่ได้

๑๒๐ [๐๕.๑๕]

(๒๗/๑๖๔๓)

สากจฺฉาย ปญฺญา เวทิตพฺพา

ปัญญารู้ได้ด้วยการสนทนา

๑๒๑ [๐๕.๑๖]

(๒๕/๑๓๔)

สุสุสุสฺสํ ลภเต ปญฺญํ

รู้จักฟัง ย่อมได้ปัญญา

๑๒๒ [๐๕.๑๗]

(๑๕/๘๔๕)

อุฏฺฐจฺานกาลมฺหิ อนุฏฺฐหาโน ยฺวหา พลลี อาลลียํ อุเปโต
 สํสนฺนสงฺกปฺปมโน กุสฺสีโต ปญฺญา ย มคฺคํ อลลโส น วิญฺหติ

ในเวลาทีควรลุกขึ้นทำงาน ไม่ลุกขึ้นทำ
 ทั้งทียังหนุ่มแน่นมีกำลัง กลับเฉื่อยชา
 ปล่อยความคิดให้จมปลัก เกียจคร้าน มัวซึ่มเซาอยู่
 ย่อมไม่ประสบทางแห่งปัญญา

๑๒๓ [๐๕.๑๘]

(๒๕/๓๐)

โยคา เว ชายเต ฐฺริ

ปัญญา ย่อมเกิดเพราะใช้การ

๑๒๔ [๐๕.๑๙]

(๒๕/๓๐)

ชีวเตวาปี สบฺปญฺโณ อปี วิตุตฺตปริกฺขยา

คนมีปัญญา ถึงสิ้นทรัพย์ ก็ยังเป็นอยู่ได้

๑๒๕ [๐๕.๒๐]

(๒๖/๓๗๒)

ปญฺญา ย จ อลาเภน วิตุตฺตวาปี น ชีวติ

แต่เมื่อขาดปัญญา ถึงจะมีทรัพย์ ก็เป็นอยู่ไม่ได้

๑๒๖ [๐๕.๒๑]

(๒๖/๓๗๒)

นตฺถิ ปญฺญา อคฺมายิโน

ปัญญาไม่มี แก่ผู้ไม่พินิจ

๑๒๗ [๐๕.๒๒]

(๒๕/๓๕)

นตฺถิ ฌานํ อปญฺยสุตฺต

ความพินิจ ไม่มีแก่คนไร้ปัญญา

๑๒๘ [๐๕.๒๓]

(๒๕/๓๕)

โยนิโส วิจิเน ธมฺมํ

พึงวิจัยเรื่องราวตลอดสายให้ถึงต้นตอ

๑๒๙ [๐๕.๒๔]

(๒๓/๓)

ปญฺญา ยตฺถํ วิปสุตฺติ

จะมองเห็นนอรรถชัดแจ้งด้วยปัญญา

๑๓๐ [๐๕.๒๕]

(๒๓/๓)

ปญฺญํ นปฺปมฺชฺเชยฺย

ไม่พึงละเลยการใช้ปัญญา

๑๓๑ [๐๕.๒๖]

(๑๔/๖๘๓)

ปัญญาปริสฺสุตฺตํ

คนยอมบริสุทธ์ด้วยปัญญา

๑๓๒ [๐๕.๒๗]

(๒๕/๓๑๑)

ปโรสสุตฺตมฺปิ สมากตานิ กนฺตเยยฺย เต วสุตฺตํ อปญฺญา
เอโกว เสยฺโย บุริโส สปญฺโณ โย ภาสิตสุตฺต วิชานาติ อตุถิ

คนโง่เขลามาร่วมกันแม้ตั้งกว่าพันคน พวกเขาไม่มีปัญญา
ถึงจะพำรำครำครวญอยู่ตลอดร้อยปี ก็หาประโยชน์ไม่
คนมีปัญญารู้ความแห่งภษิต คนเดียวเท่านั้น ประเสริฐกว่า

๑๓๓ [๐๕.๒๘]

(๒๗/๓๑๑)

๖. เลี้ยงชีพ-สร้างตัว

ปฏิรูปการี ฐรวา อัญญาตา วินุทเต ธนั

ขยัน เอาธุระ ทำเหมาะจิงหวะ ย่อมหาทรัพย์ได้

๑๓๔ [๐๖.๐๑]

(๑๕/๘๔๕)

สมุจจาเปติ อตุตทานั อณู อคฺคิวิ สนุธมึ

ตั้งตัวให้ได้ เหมือนก่อไฟจากกองน้อย

๑๓๕ [๐๖.๐๒]

(๒๗/๔)

โกเค สัหฺรมาณสุส ภามรสฺส อิริยโต

เก็บรวบรวมทรัพย์สิน เหมือนฝั้งที่ยวรวมน้ำหวานสร้างรัง

๑๓๖ [๐๖.๐๓]

(๑๑/๑๙๗)

โกคา สนฺนิจยั ยนฺติ วมุมิโกวุปัจยติ

ทรัพย์สินย่อมพอกพูนขึ้นได้ เหมือนดั่งก่อจอมปลวก

๑๓๗ [๐๖.๐๔]

(๑๑/๑๙๗)

อัญญาตา กมฺมชฺเยเยสุ อปฺปมตฺโต วิธานวา

สมั กปฺเปติ ชีวิทึ สมฺภตฺ อนุรทฺขติ

ขยันทำงาน ไม่ประมาท ฉลาดในวิธีจัดการ เลี้ยงชีพแต่พอดี

ย่อมรักษาทรัพย์สมบัติให้คงอยู่และเพิ่มทวี

๑๓๘ [๐๖.๐๕]

(๒๓/๑๔๕)

น นิกตยา ธนั หเว

ไม่พึ่งหาทรัพย์ด้วยการคดโกง

๑๓๙ [๐๖.๐๖]

(๒๗/๖๐๓)

ธมฺเมเน วิตุตฺเมเสยฺย

พึ่งหาเลี้ยงชีพ โดยทางชอบธรรม

๑๔๐ [๐๖.๐๗]

(๒๗/๖๐๓)

ปโยชเย ธมฺมิกํ ไส วณิซุฑฺฒิ

พึงประกอบการค้าที่ชอบธรรม

๑๔๑ [๐๖.๐๘]

(๒๕/๓๕๓)

ฉิรตฺถุ ตํ ยสฺลามํ

ชนลาภญจ พุราหฺมณ

ยา วุตฺติ วินิปาเตน

อธมฺมจรเณน วา

นารังเกยจ การได้ยศ การได้ลาภ การเลี้ยงชีพ

ด้วยการยอมลดคุณค่าของชีวิต หรือด้วยการประพฤติอธรรม

๑๔๒ [๐๖.๐๙]

(๒๗/๕๓๗)

อลาโภ ธมฺมิโก เสยฺโย

ยญฺเจ ลาโภ อธมฺมิโก

ถึงไม่ได้ แต่ชอบธรรม ยังดีกว่าได้โดยไม่ชอบธรรม

๑๔๓ [๐๖.๑๐]

(๒๖/๓๘๒)

ยถา ภตุตญฺจ พยาหาร

จงทำงานให้สมกับอาหารที่บริโภค

๑๔๔ [๐๖.๑๑]

(๒๗/๑๓๐)

ยหี ซีเว ตหี คจฺเณ

น นิเกตฺหโต สียา

ชีวิตจะอยู่ได้ทีไหน พึ่งไปที่นั่น ไม่พึ่งให้ที่อยู่มาตนเสีย

๑๔๕ [๐๖.๑๒]

(๒๗/๒๐๖)

เทวว ตาต ปทกานิ

ยตุถ สพฺพํ ปตฺติฏฺจิตฺ

อลทฺฐสฺส จ โย ลาโภ

ลทฺฐสฺส จานฺนุรฺกฺขนา

ผลประโยชน์ทั้งปวง ตั้งอยู่ที่หลัก ๒ ประการ คือ
การได้สิ่งที่ยังไม่ได้ และการรักษาสິงที่ได้แล้ว

๑๔๖ [๐๖.๑๓]

(๒๗/๒๔๔๒)

น หี จินฺตามยา โภคา

อิตุถียา บุริสฺสฺส วา

โภคะของใคร ไม่ว่าจะสตรีหรือบุรุษ
ที่จะสำเร็จเพียงด้วยคิดเอาย่อมนไม่มี

๑๔๗ [๐๖.๑๔]

(๒๘/๔๕๐)

สกมฺมฺนา โหติ ผลฺลูปฺตฺติ

ความอับดีแห่งผล ย่อมมีได้ด้วยการกระทำของตน

๑๔๘ [๐๖.๑๕]

(๒๗/๒๒๔๗)

นิทุทาสีลี สภาสีลี อนุจจาตา จ โย นโร
 อลไซ โกรปญญาโณ ตํ ปราภวโต มุขํ

คนใดชอบนอน ชอบมั่วสุม ไม่เอางาน เกียจคร้าน
 เอาแต่โกรธ รุน่างาน นั่นคือปากทางของความเสื่อม

๑๔๙ [๐๖.๑๖]

(๒๕/๓๐๔)

ปญญา พุทธิสมฺปนฺโน วิธานวิธิโกวิทโ
 กาลญฺญ สมยญฺญ จ ส ราชวตี วเส

คนมีปัญญา ประกอบด้วยความรู้ ฉลาดในวิธีจัดการ
 รู้จักกาล รู้จักสมัย จึงควรเข้ารับราชการ

๑๕๐ [๐๖.๑๗]

(๒๘/๙๖๙)

อุจฺจตา กมฺมเชยฺเยสุ อปฺปมตฺโต วิจฺจุขโณ
 สุสํวิหิตกมฺมนฺโต ส ราชวตี วเส

คนที่ขยันในหน้าที่ ไม่ประมาท เอาใจใส่สอดส่องตรวจตรา
 จัดการงานให้เรียบร้อยเป็นอันดี จึงควรเข้ารับราชการ

๑๕๑ [๐๖.๑๘]

(๒๘/๙๖๙)

อนากุลา จ กมฺมนฺตา เอตมฺมงฺคฺลมฺตฺตมํ

การทำงานไม่คั่งค้ำสับสน เป็นมงคลอย่างสูงสุด

๑๕๒ [๐๖.๑๙]

(๒๕/๓๑๘)

๗. เพียรพยายาม-ทำหน้าที่

วายนเมถว นุริโส

ยาว อตถสฺส นิปรปทา

เป็นคนควรพยายามเรื่อยไป จนกว่าผลที่หมายจะสำเร็จ

๑๕๓ [๐๗.๐๑]

(๑๕/๘๙๑)

อนิพฺพินฺนุทฺยการิสฺส

สมฺมทตฺโต วิปฺจุจติ

ทำเรื่อยไป ไม่ท้อถอย ผลที่ประสงค์จะสำเร็จสมหมาย

๑๕๔ [๐๗.๐๒]

(๒๗/๒๔๔๔)

อาสีเสถว นุริโส

น นิพฺพินฺนุทฺเยย ปณฺชฺชิตโต

ปสฺสสามิ โวหํ อตฺตานํ

ยถา อิจฺฉี ตถา อหุ

เป็นคนควรหวังเรื่อยไป บัณฑิตไม่ควรท้อแท้

เราเห็นประจักษ์มากับตนเอง

เราปรารถนาอย่างไร ก็ได้สมตามนั้น

๑๕๕ [๐๗.๐๓]

(๒๘/๔๕๐)

ทุกฺขุปนฺนิตฺตปิ นโร สฺปนฺนุโย

อาสํ น ฉินฺนุทฺเยย สฺซุชาคมาย

คนมีปัญญา ถึงเผชิญอยู่กับความทุกข์

ก็ไม่ยอมสิ้นหวังที่จะได้ประสบความสุข

๑๕๖ [๐๗.๐๔]

(๒๘/๔๕๐)

นาลโส วินุทเต สุขิ

คนเกียจคร้าน ย่อมไม่ได้ประสพสุข

๑๕๗ [๐๗.๐๕]

(๒๗/๒๔๔๐)

ยงฺกิลฺลิจิ สิลฺลิลํ กมฺมํ น ตํ โหติ มหฺปฺพลํ

การงานใดๆ ที่ย่อหย่อน ย่อมไม่มีผลมาก

๑๕๘ [๐๗.๐๖]

(๑๕/๒๔๐)

ปฏฺิกจฺเจว ตํ กยฺรํ ยํ ชญฺเภา หิตมตฺตโน

รู้ว่าอะไรเป็นประโยชน์แก่ชีวิตตน ก็ควรรีบลงมือทำ

๑๕๙ [๐๗.๐๗]

(๑๕/๒๘๑)

วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ

คนล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร

๑๖๐ [๐๗.๐๘]

(๒๕/๓๑๑)

กยฺรํ เจ กยฺรํ เถนํ

ถ้าจะทำ ก็ควรทำให้จริง

๑๖๑ [๐๗.๐๙]

(๑๕/๒๓๙)

ทพฺุเหมนํ ปฺรทุกฺกเม

พึงบากบั่นทำการให้มั่นคง

๑๖๒ [๐๗.๑๐]

(๑๕/๒๓๙)

เทวา น อิศฺสนุติ

บุริสปรกฺกมฺสฺส

ความเพียรของคนไม่ลดละ ถึงเทวดาก็เกียดกันไม่ได้

๑๖๓ [๐๗.๑๑]

(๒๗/๕๐๕)

วายมฺสฺสฺสฺ สกฺิจฺเจสฺส

จงพยายามในหน้าที่ของตน

๑๖๔ [๐๗.๑๒]

(๒๗/๒๔๔๐)

อภิลาสฺ วินฺเท หทยสฺสฺ สนฺตี

คนขยันร่วนกับงาน จะได้รับความสงบใจ

๑๖๕ [๐๗.๑๓]

(๒๗/๒)

สงฺเกยฺย สงฺกิตฺตพฺพานิ

พึงระแวงสิ่งทีควรระแวง

๑๖๖ [๐๗.๑๔]

(๒๗/๕๔๕)

รกฺเขยฺยานาคตฺ ภัย

พึงป้องกันภัยที่ยังไม่มาถึง

๑๖๗ [๐๗.๑๕]

(๒๗/๕๔๕)

อปรฺปมาโท อมตฺ ปท

ความไม่ประมาท เป็นทางไม่ตาย

๑๖๘ [๐๗.๑๖]

(๒๕/๑๒)

ปมาโท มจฺจุโน ปทํ

ความประมาท เป็นทางแห่งความตาย

๑๖๙ [๐๗.๑๗]

(๒๕/๑๒)

อปฺปมตฺตา น มียนฺตฺติ

ผู้ไม่ประมาท ย่อมไม่ตาย

๑๗๐ [๐๗.๑๘]

(๒๕/๑๒)

เย ปมตฺตา ยถา มตา

คนประมาท เหมือนคนตายแล้ว

๑๗๑ [๐๗.๑๙]

(๒๕/๑๒)

มา ปมาทมนฺยุญฺเจถ

อย่ามัวประกอบความประมาท

๑๗๒ [๐๗.๒๐]

(๒๕/๑๒)

อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ

จงทำประโยชน์ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท

๑๗๓ [๐๗.๒๑]

(๑๐/๑๔๓)

อตีตํ นานฺวาคเมยฺย นปฺปฏิกฺงฺเข อนาคตํ

อย่าละห้อยความหลัง อย่ามัวหวังอนาคต

๑๗๔ [๐๗.๒๒]

(๑๔/๕๒๗)

หิยุโยติ หิยุยติ ไปโส ปเรติ ปริหายติ
 อนาคตํ เนตมตฺถิติติ ภาตฺวา
 อฺปนฺนจฺฉนฺทํ โภ ปนฺนุเทยฺย อีโร

มัวรำพึงหลัง ก็มีแต่จะหุดหาย
 มัวหวังหน้า ก็มีแต่จะละลาย
 อันไต่ยังไม่ถึง อันนั้นก็ยังไม่
 รู้แบบนี้แล้ว เมื่อมีฉันทะเกิดขึ้น
 คนฉลาดที่ไหนจะปล่อยให้หายไปเปล่า

๑๗๕ [๐๗.๒๓]

(๒๗/๒๒๕๒)

อนาคตํ ปฏิภยิราถ กิจฺจํ
 มา มํ กิจฺจํ กิจฺจกาเล พฺยธฺสติ

เตรียมกิจสำหรับอนาคตให้พร้อมไว้ก่อน
 อย่าให้กิจนั้นบีบคั้นตัวเมื่อถึงเวลาต้องทำเฉพาะหน้า

๑๗๖ [๐๗.๒๔]

(๒๗/๑๖๓๖)

อชฺชเชว กิจฺจมาตฺปฺปํ
 ธิบํทำควมเพียรเสียด่วนนี้

๑๗๗ [๐๗.๒๕]

(๑๔/๕๒๗)

โภ ชนฺดฺวา มรณํ สฺว
 ใครเล่ารู้ว่าตายวันพรุ่ง

๑๗๘ [๐๗.๒๖]

(๑๔/๕๒๗)

ชโน ไว มา อฺปฺจุจคา

อย่าปล่อยโอกาสให้ผ่านเลยไปเสีย

๑๗๙ [๐๗.๒๗]

(๒๕/๓๒๗)

อโมฆํ ทิวสํ กยิรา อฺปฺเปณ พหุเกณ วา

เวลาแต่ละวัน อย่าให้ผ่านไปเปล่า

จะน้อยหรือมาก ก็ให้ได้อะไรบ้าง

๑๘๐ [๐๗.๒๘]

(๒๖/๓๕๙)

อโหรรตฺตมตฺนุทิตํ ตํ เว ภทฺทเทภรตฺโตตฺติ

คนขยันทั้งคืนวัน ไม่ซึมเซา

เรียกว่า มีแต่ละวันนำโชค

๑๘๑ [๐๗.๒๙]

(๑๔/๕๒๗)

กถมฺภุตฺตสฺส เม รตฺตินฺทิวา วิติปตฺนติ

วันคืนล่วงไปๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่

๑๘๒ [๐๗.๓๐]

(๒๔/๔๘)

สุณฺภขตฺตํ สุมฺงคฺลํ สุภภาตํ สุหฺมุจฺจิตํ

ประพุดติชอบเวลาใด เวลานั้นชื่อว่าเป็นฤกษ์ดี

มงคลดี เข้าดี รุ่งอรุณดี

๑๘๓ [๐๗.๓๑]

(๒๐/๕๙๕)

อดุโธ อดุถสุส นกษตุตตี ก็ กิริสุสนนฺติ ตารกา

ประโยชน์ คือตัวทุกข์ของประโยชน์
ดวงดาวจกทำอะไรได้

๑๘๔ [๐๗.๓๒]

(๒๗/๔๙)

น เว อนฺตฺตฺกฺสเลน อดุถจริยา สุขาวหา

คนฉลาดไม่ถูกเรื่อง ถึงจะพยายามทำประโยชน์
ก็ไม่สัมฤทธิ์ผลให้เกิดสุข

๑๘๕ [๐๗.๓๓]

(๒๗/๕๖)

อนฺุปาเยน โย อดุถิ อิจฺจติ โส วิหฺนุภติ

ผู้ปรารถนาผลที่หมายด้วยวิธีการอันผิด จะต้องเดือดร้อน

๑๘๖ [๐๗.๓๔]

(๒๗/๕๘)

อปี อดฺรมานานิ ผลาสาว สมฺมิชฺฌติ

อันความหวังในผล ย่อมสำเร็จแก่ผู้ไม่ใจเร็วด่วนได้

๑๘๗ [๐๗.๓๕]

(๒๗/๘)

เวคฺสา หิ กตฺติ กมฺมํ มนฺุโท ปจฺฉานฺุตฺตฺปฺปติ

การงานที่ทำโดยผล็ผลลาม
ทำให้คนอ่อนปัญญาต้องเดือดร้อนภายหลัง

๑๘๘ [๐๗.๓๖]

(๒๗/๒๔๔๒)

นิสम्म กรณํ เสยฺโย

ใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำ ดีกว่า

๑๘๙ [๐๗.๓๗]

(นัย ๒๗/๒๑๗๕)*

อสเมกฺขิตกมฺมุนฺตํ ตฺริตาภินิปาตินํ
 ตานิ กมฺมานิ ตปฺเปเนติ อฺกฺกนฺหํ วัชฺโฆหิตํ มุเข

ผู้ที่ทำกรณาลวก ๆ โดยมีได้พิจารณาใคร่ครวญให้ดี
 เอาแต่รีบร้อนพรวดพราดจะให้เสร็จ
 การงานเหล่านั้น จะก่อความเดือดร้อนให้
 เหมือนตักอาหารที่ยังร้อนใส่ปาก

๑๙๐ [๐๗.๓๘]

(๒๗/๑๕๓)

อถ ปจฺจดา กุรุเต โยคํ กิจฺเจ อาวาสุ สิทฺติ

ถ้ามัวล่าช้าเพียรทำกิจล่าหลังไป จะจมลงในห้วงอันตราย

๑๙๑ [๐๗.๓๙]

(๒๗/๒๑๔๑)

โย ทนฺธกาเด ทนฺธเตติ ตรณฺเีย เจ ตารเย

ที่ควรช้า ก็ช้า ที่ควรเร่ง ก็เร่ง ผลที่หมายจึงจะสำเร็จบริบูรณ์

๑๙๒ [๐๗.๔๐]

(๒๗/๖๘๑)

* นัย หมายความว่า เป็นข้อความที่เรียบเรียงขึ้นตามนัยของแหล่งที่มาที่อ้างถึง

โยนิโสดังวิชาเนน สุขํ ปุไปปติ ปณฺหิตโต

ด้วยการจัดการอย่างแยบคาย บัณฑิตก็ลุ่มสุขสมหมาย

๑๙๓ [๐๗.๔๑]

(๒๖/๓๒๙)

นิปฺพนนฺโสภินิ อตฺถา

ประโยชน์งามตรงที่สำเร็จ

๑๙๔ [๐๗.๔๒]

(๑๕/๘๙๔)

อนตฺเถ น ยุตฺโต สียา

ไม่พึงชวนชวายนในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์

๑๙๕ [๐๗.๔๓]

(๒๗/๒๓๖๙)

ยถฺนฺหิ กิจฺจํ ตทปวิทฺธํ

อกิจฺจํ ปน กยิรติ

คุณพื่อนั้น ปมตฺตานํ

แต่สิ่ง วัตถุมนุติ อาสวา

สิ่งใดเป็นหน้าที่ กลับทอดทิ้งเสีย

ไพลไปทำสิ่งที่ไม่ใช่หน้าที่

คนเหล่านั้นมีชั่วตัวพองประมาณอยู่

ความหมักหมมภายในตัวเขา ก็พอกพูนยิ่งขึ้น

๑๙๖ [๐๗.๔๔]

(๒๕/๓๑๑)

กรํ ปุริสกิจฺจานิ

น จ ปจฺจानฺตปฺปติ

เมื่อทำหน้าที่ของคนแล้ว ไม่ต้องเดือดร้อนใจภายหลัง

๑๙๗ [๐๗.๔๕]

(๒๘/๔๔๕)

อนโณ ภาตินี โหติ

เทวานํ ปิตุนญจ โส

เมื่อได้เพียรพยายามแล้ว ถึงจะตาย
ก็ชื่อว่าตายอย่างไม่เป็นหนี้ใคร
(คือไม่มีข้อติดค้างให้ใครติเตียนได้)
ไม่ว่าในหมู่ญาติ หมู่เวทดา
หรือว่าพระพรหมทั้งหลาย

๑๙๘ [๐๗.๔๖]

(๒๘/๔๔๕)

โย จีหิ กมมํ กุรุเต ปมาย

ถามพลํ อตุตนิ สํวิทิตฺวา

ชปฺเปน มนฺเตน สุภาสิเตน

ปริกฺขวา โส วิปฺลํ ชินาติ

ผู้ใดทำการโดยรู้ประมาณ ทราบชัดถึงกำลังของตน
แล้วคิดการเตรียมไว้รอบคอบ ทั้งโดยแบบแผนทางตำรา
โดยการปรึกษาหารือ และโดยถ้อยคำที่ใช้พูดอย่างดี
ผู้นั้นย่อมทำการสำเร็จ มีชัยอย่างไพบูรณ์

๑๙๙ [๐๗.๔๗]

(๒๗/๖๔๑)

อชฺช สุขเวติ ปุริโส

สทตฺถํ นาวพฺพุตฺตติ

โอวชฺชมาโน กุปฺปติ

เสยฺยโส อติมญฺญติ

คนที่ไม่รู้จักประโยชน์ตนว่า อะไรควรทำวันนี้ อะไรควรทำพรุ่งนี้
ใครตักเตือนก็โกรธ เยอหยิ่งถือดีว่า ฉันเก่งฉันดี
คนอย่างนี้เป็นที่ชอใจของกาฬกิติ์

๒๐๐ [๐๗.๔๘]

(๒๗/๘๗๔)

โย จาปี สีเต อถวาปี อุณฺเห
 วาตาดเป ทังสิริสเป จ
 ชุฑุทํ ปิปาสํ อภิภูยฺย สพุพํ
 รัตตินุทิวํ โย สตตํ นิยุตุโต
 กาลาคตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 ไส เม มนาไป นินฺวิเส วตฺตฺตฺต

คนใด ไม่ว่าจะหนาว หรือร้อน
 มีลมแดด เหลือบยุง ก็ไม่พรั่น
 ทนหิวทนกระหายได้ทั้งนั้น
 ทำงานต่อเนื่องไปไม่ขาด ทั้งคืนวัน
 สิ่งที่เป็นประโยชน์มาถึงตามกาล
 ก็ไม่ปล่อยให้สูญเสียไป
 คนนั้นย่อมเป็นที่ชอบใจของสิริโชค
 สิริโชคขอพักพิงอยู่กับเขา

๘. ครอบครัวยุติธรรม

พรหมมาติ มาตาปิตโร

มารดาบิดา ท่านเรียกว่าเป็นพระพรหม

๒๐๒ [๐๘.๐๑]

(๒๕/๒๘๖)

บุพพาจริยาติ วุจฺจเว

มารดาบิดา ท่านเรียกว่าเป็นบุรพาจารย์ (ครูคนแรก)

๒๐๓ [๐๘.๐๒]

(๒๕/๒๘๖)

อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ

และเรียกมารดาบิดาว่าเป็นอาหุไนยบุคคลของบุตร

๒๐๔ [๐๘.๐๓]

(๒๕/๒๘๖)

สุขา มตฺเตยฺยตา โลกเ

ความเคารพรักบำรุงมารดา นำมาซึ่งความสุขในโลก

๒๐๕ [๐๘.๐๔]

(๒๕/๓๓)

อถิ เปตฺเตยฺยตา สุขา

การเคารพรักบำรุงบิดา ก็นำมาซึ่งความสุขในโลก

๒๐๖ [๐๘.๐๕]

(๒๕/๓๓)

น เต ปุตุตา เย น ภรณติ ชินฺณํ

ลูกที่ไม่เลี้ยงพ่อแม่เมื่อแก่เฒ่า ไม่นับว่าเป็นลูก

๒๐๗ [๐๘.๐๖]

(๒๘/๓๙๓)

ปุตุตา วตุถุ มนุสุสานํ

ลูกเป็นหลักที่ฝากฝังของหมู่มนุษย์
(เด็กทั้งหลายเป็นฐานรองรับไว้ซึ่งมนุษยชาติ)

๒๐๘ [๐๘.๐๗]

(๑๕/๑๖๕)

อติชาติ อุนุชาติ

ปุตุตมิจฺจนฺติ ปณฺทิตา

อวชาติ น อิจฺจนฺติ

โย โหติ กุลคนฺธโน

บัณฑิตย่อมปรารถนาบุตรที่เป็นอภิชาติ หรืออุนุชาติ
ย่อมไม่ปรารถนาอวชาติบุตร ซึ่งเป็นผู้ทำลายตระกูล

๒๐๙ [๐๘.๐๘]

(๒๕/๒๕๒)

ภริยา ปฺรมา สขา

ภรรยา เป็นยอดสหาย

๒๑๐ [๐๘.๐๙]

(๑๕/๑๖๕)

มาตา มิตุตํ สเก สมเว

มารดาเป็นมิตรประจำบ้าน

(แม่คือมิตรแท้คู่บ้าน)

๒๑๑ [๐๘.๑๐]

(๑๕/๑๖๓)

วิสุตาสปฺรมา ภาติ

คนคุ้นเคย ไว้ใจกันได้ เป็นญาติอย่างยิ่ง

๒๑๒ [๐๘.๑๑]

(๒๕/๒๕)

สหาย โอดุทธาสสุส โหติ มิตุตฺ ปุณฺปุณฺ

สหายเป็นมิตร สำหรับผู้มีฐานะเกิดขึ้นเนื่อง ๆ

๒๑๓ [๐๘.๑๒]

(๑๕/๑๖๓)

สยํ กตานิ ปุญฺญานิ ตํ มิตุตฺ สมฺปฺรายิกํ

ความดีที่ทำไว้เอง เป็นมิตรตามตัวไปเบื้องหน้า

๒๑๔ [๐๘.๑๓]

(๑๕/๑๖๓)

มิตุโต หเว สตุตฺปเทน โหติ

สหาย ปน ทฺวาทสเกน โหติ

มาสทุตฺตมาเสน จ ภาติ โหติ

ตทุตฺตริ อตุตฺสโมปี โหติ

เดินร่วมกัน ๗ ก้าว ก็นับว่าเป็นมิตร

เดินร่วมทางกัน ๑๒ ก้าว ก็นับว่าเป็นสหาย

อยู่ร่วมกันสักเดือนหรือกึ่งเดือน ก็นับว่าเป็นญาติ

ถ้านานเกินกว่านั้นไป ก็แน่นเหมือนเป็นตัวเราเอง

๒๑๕ [๐๘.๑๔]

(๒๗/๘๓)

โสหิ กถิ อตฺตสุขสุสฺส เหตุ
จิริสนฺนุตฺตํ กาทฺพิณฺณณฺเณี ชฺเหยฺยํ

คนที่คบคั่นกันมานาน ถึงจะเป็นกาฬกณี
จะให้เราระงับเขาไป เพราะเห็นแก่ความสุขส่วนตัวได้อย่างไร

๒๑๖ [๐๘.๑๕]

(๒๗/๘๓)

อทุธา เอโส สตํ ธมฺโม โย มิตุโต มิตุตฺมาปเท
น จเช ชีวิตฺสุสาปี เหตุ ธมฺมมนุสฺสรํ

การที่มีตร เมื่อระลึกถึงธรรมแล้ว ไม่ยอมทอดทิ้งมิตร
ในยามมีทุกข์ภัยถึงชีวิต ชื่อนี้เป็นธรรมของสัตบุรุษโดยแท้

๒๑๗ [๐๘.๑๖]

(๒๘/๑๖๖)

เอวํ มิตุตฺวตํ อตฺถา สพุเพ โหนฺติ ปทฺทุกฺขินา

ประโยชน์ที่มุ่งหมายทุกอย่างของผู้มีมิตรพรังพร้อม
ย่อมจะสัมฤทธิ์ผลเหมือนโชคช่วย

๒๑๘ [๐๘.๑๗]

(๒๘/๑๙๘, ๒๔๘)

สาธุ สมฺพหุลา ภาตี อปี รุกฺขา อรญฺยชา
วาโต วหฺติ เอกฺภูจํ พุรฺหนฺตฺมุปี วนฺปฺปตี

มีญาติพวกพ้องมาก ย่อมเป็นการดี
เช่นเดียวกับต้นไม้ในป่าที่มีจำนวนมาก
ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่โดดเดี่ยว
ถึงจะงอกงามใหญ่โตสักเท่าใด ลมก็พัดให้โค่นลงได้

๒๑๙ [๐๘.๑๘]

(๒๗/๗๔)

๙. การคบหา

นัย นยติ เมธาวี อรุรายัน น ญุชฺชติ
สุนโย เสยฺยโส โหติ สมฺมา วุตฺโต น กุบุปฺติ
วินยํ โส ปชานาติ สาธุ เตน สมากโม

ปราชญ์ย่อมแนะนำสิ่งสมควรแนะนำ
ไม่ชวนทำสิ่งที่มีไช้ธุระ
การแนะนำดีเป็นความดีของปราชญ์
ปราชญ์ถูกว่ากล่าวโดยชอบ ก็ไม่โกรธ
ปราชญ์ย่อมรู้วินัย
การสมาคมกับปราชญ์จึงเป็นการดี

๒๒๐ [๐๙.๐๑]

(๒๗/๑๘๑๙)

น วิสฺสเส อิตฺตฺรทสฺสเนน

ไม่ควรไว้วางใจ
เพียงด้วยพบเห็นกันนิดหน่อย

๒๒๑ [๐๙.๐๒]

(๑๕/๓๕๘)

มิตฺตฺฐเปณ พทฺโวิ ฉนฺนา เสวนฺติ สตุตฺโวิ

มีคนเป็นอันมากที่คบหา
อย่างเป็นศัตรูผู้แฝงมาในรูปมิตร

๒๒๒ [๐๙.๐๓]

(๒๗/๑๔๒๙)

จรนุติ โลก ปริวารฉนุนา
อนุโต อสุทฐา พหิ โสภมานา

คนจำพวกที่งามแต่ภายนอก ภายในไม่สะอาด
มีบริวารกำบังตัวไว้ ก็แสดงบทบาทอยู่ในโลก

๒๒๓ [๐๙.๐๔]

(๑๕/๓๕๘)

อกโรนุโตปิ เจ ปาปี กโรนุตมฺปเสวติ
สงฺกิโย โหติ ปาปสมิ อวณฺโณ จสฺส รุหติ

ผู้ใด แม้หากมิได้กระทำความชั่ว
แต่คบหาเกลือกกลัวกับผู้กระทำบาป
ผู้นั้นย่อมพลอยถูกระแวงในกรรมชั่ว
อีกทั้งชื่อเสียงเสื่อมเสีย ย่อมเพิ่มพูนแก่เขา

๒๒๔ [๐๙.๐๕]

(๒๕/๒๕๔)

โสปี ตาทิสโก โหติ ยาทิสญฺจูปเสวติ

คบคนเช่นใด ก็เป็นเช่นคนนั้น

๒๒๕ [๐๙.๐๖]

(๒๗/๒๑๕๒)

ปฺุติมจฺฉํ กุสฺสคฺเคน โย นโร อฺุปนฺยฺหติ
กุสฺสปี ปฺุติ วายนฺุติ เอวํ พาลูปฺเสวนา

คนใดห่อปลาเน่าด้วยใบคา ใบคาย่อมเหม็นกลิ่นปลาคละคลุ้ง
การเกลือกกลัวคบหาคนพาล ย่อมมีผลเช่นอย่างนั้น

๒๒๖ [๐๙.๐๗]

(๒๕/๒๕๔)

ตครณฺจ ปลาเสณ โย นโร อุปนฺยฺหติ
ปตฺตฺตปิ สุรฺภี วายนฺตฺติ เอวํ ธีรฺูปเสวนา

ส่วนคนใดที่ออกฤชณาด้วยใบไม้
ใบนั้นย่อมพลอยมีกลิ่นหอมฟุ้ง
การคบหาเสวนานักปราชญ์ ย่อมมีผลเช่นอย่างนั้น

๒๒๗ [๐๙.๐๘]

(๒๕/๒๕๔)

ทุกฺโข พาลฺเลหิ สํวาโส อมิตฺเตเนว สพุพฺพา

การอยู่ร่วมกับคนพาลเป็นทุกข์ทุกเมื่อ
เหมือนอยู่ร่วมกับศัตรู

๒๒๘ [๐๙.๐๙]

(๒๕/๒๕)

ธีโร จ สุขสํวาโส ฅาตีนํว สมากโม

ปราชญ์มีการอยู่ร่วมเป็นสุข
เหมือนสมาคมแห่งญาติ

๒๒๙ [๐๙.๑๐]

(๒๕/๒๕)

ยสุมฺมึ มโน นวิสฺสติ อวิทุเร สหาปี โส
สนฺตฺติเกปิ หิ โส ทุเร ยสุมา วิวสฺเต มโน

จิตจอตอยู่กับใคร ถึงไกลกัน ก็เหมือนอยู่ชิดใกล้
ใจหมางเมินใคร ถึงใกล้กัน ก็เหมือนอยู่แสนไกล

๒๓๐ [๐๙.๑๑]

(๒๗/๑๗๕๘)

อนุดิปี เจ โหติ ปสนุนจิตฺโต	ปาริ สมฺมทสฺส ปสนุนจิตฺโต
อนุดิปี โส โหติ ปทฺฐจฺจิตฺโต	ปาริ สมฺมทสฺส ปทฺฐจฺจิตฺโต

ถ้าใจรักแล้ว ถึงอยู่ห่างคนละฝั่งฟากมหาสมุทร
ก็เหมือนอยู่สุดแสนใกล้
ถ้าใจชังแล้ว ถึงอยู่สุดแสนใกล้
ก็เหมือนอยู่ไกลคนละฟากมหาสมุทร

๒๓๑ [๐๙.๑๒]

(๒๗/๑๗๕๙)

ยารชิวมฺปิ เจ พาโล	ปณฺฑิตํ ปยิริปาสติ
น โส ธมฺมํ วิชานาติ	ทพฺพี สุปรสํ ยถา

คนพาล ถึงอยู่ใกล้บัณฑิตจนตลอดชีวิต
ก็ไม่รู้แจ้งธรรม เสมือนทัพพี ที่ไม่รู้รสแกง

๒๓๒ [๐๙.๑๓]

(๒๕/๑๕)

มฺหุตฺตมปิ เจ วิญญู	ปณฺฑิตํ ปยิริปาสติ
ชิปปิ ธมฺมํ วิชานาติ	ชิวุหา สุปรสํ ยถา

ส่วนวิญญูชน หากเข้าใกล้บัณฑิตแม้เพียงครู่เดียว
ก็รู้ธรรมได้ฉับพลัน เสมือนลิ้นที่รู้รสแกง

๒๓๓ [๐๙.๑๔]

(๒๕/๑๕)

นิธินัว ปวดุดาริ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินิ
 นิคฺคยฺหวาทิ เมธาวิ ตาทิสํ ปณฺชิตํ ภาเช
 ตาทิสํ ภาชฺฆมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย

พึงมองเห็นคนมีปัญญา ที่ชอบชู้โทษ พุดจาข่มขี้
 เสมือนเป็นผู้บอกขุมทรัพย์
 พึงคบคนที่เป็นบัณฑิตเช่นนั้นแหละ
 เมื่อคบคนเช่นนั้นย่อมมีแต่ดี ไม่มีเสียเลย

๒๓๔ [๐๙.๑๕]

(๒๕/๑๖)

โอวทฺธยฺยานุสาเสยฺย อสพฺภา จ นีวารเย
 สดี หิ โส ปิโย โหติ อสดี โหติ อปฺปิโย

พึงแนะนำตักเตือนเถิด พึงพรั่สอนเถิด
 พึงห้ามปรามจากความชั่วเถิด คนที่ทำเช่นนั้น
 ย่อมเป็นที่รักของสัตบุรุษ และไม่เป็นที่รักของอสัตบุรุษ

๒๓๕ [๐๙.๑๖]

(๒๕/๑๖)

น ภาเช ปาปกเก มิตฺเต
 ไม่ควรคบมิตรชั่ว

๒๓๖ [๐๙.๑๗]

(๒๕/๑๖)

ภาเชถ มิตฺเต กลฺยาณ
 ควรคบมิตรดี

๒๓๗ [๐๙.๑๘]

(๒๕/๑๖)

โหติ ปานสชา นาม โหติ สมมุขสมมุขโย

คนเป็นเพื่อนแต่เวลาตีมเหล้า ก็มี เป็นเพื่อนแต่ปากว่า ก็มี

๒๓๘ [๐๙.๑๙]

(๑๑/๑๘๕)

โย ๑ อตุเกสุ ชาเตสุ สหาโย โหติ โส สชา

ส่วนผู้ใดเป็นสหายในเมื่อเกิดเรื่องต้องการ ผู้นั้นแล คือเพื่อนแท้

๒๓๙ [๐๙.๒๐]

(๑๑/๑๘๕)

นตฺถิ พาเล สหายตา

ความเป็นสหาย ไม่มีในคนพาล

๒๔๐ [๐๙.๒๑]

(๒๕/๓๓)

ทุกฺโข พาเลหิ สงฺคโม

สมาคมกับคนพาล นำทุกข์มาให้

๒๔๑ [๐๙.๒๒]

(๒๗/๑๒๙๑)

นินฺนิตฺติ ปฺริโส นินฺนเสวี

ผู้คบคนเลว ย่อมพลอยเลวลง

๒๔๒ [๐๙.๒๓]

(๒๐/๔๖๕)

เสยฺยโส เสยฺยโส โหติ โย เสยฺยมฺปเสวติ

เมื่อคบคนที่ดีกว่า ก็ดีขึ้นไปด้วย

๒๔๓ [๐๙.๒๔]

(๒๗/๔๔๕)

เสฏฐมฺพณมํ อุเทติ ชีบุเป

เมื่อคบคนที่ดีเลิศ ก็ประเสริฐขึ้นมาในฉบับพัน

๒๔๔ [๐๙.๒๕]

(๒๐/๔๖๕)

ตสุมา อตุตโน อตุตตรี ภาเซถ

ฉะนั้น ควรคบหาคนที่ดีกว่าตน

๒๔๕ [๐๙.๒๖]

(๒๐/๔๖๕)

หีนโน น เสวิตพุโฬว

อญฺญตฺร จ อญฺญา

ไม่ควรคบคนเลวทราม นอกจากเพื่อให้ความช่วยเหลือ

๒๔๖ [๐๙.๒๗]

(นัย ๒๐/๔๖๕)

น สนฺถวํ กานุริเสน กยิรา

ไม่ควรทำความสนิทสนมกับคนชั่ว

๒๔๗ [๐๙.๒๘]

(๒๗/๑๗๑)

อติจิริํ นีวาเสน

ปิโย ภวติ อปฺปิโย

เพราะอยู่ด้วยกันนานเกินไป ที่รักก็กลายเป็นหน่าย

๒๔๘ [๐๙.๒๙]

(๒๗/๑๗๖๑)

อเปตจิตฺเตน น สมฺภเชยฺย

ไม่พึงอยู่กินกับคนไม่มีใจไยดี

๒๔๙ [๐๙.๓๐]

(๒๗/๒๙๖)

น วิสฺสเส อวิสฺสตุเถ

ไม่ควรไวใจ ในคนไม่คั่นเคย

๒๕๐ [๐๙.๓๑]

(๒๗/๙๓)

วิสฺสตุเถปี น วิสฺสเส

ถึงคนคั่นเคย ก็ไม่ควรวางใจ

๒๕๑ [๐๙.๓๒]

(๒๗/๙๓)

นาสุมเส กตปฺปามุหิ นาสุมเส อลิกวาทีเน
 นาสุมเส อตฺตตฺตฺถปญฺญมุหิ อติสนฺุเตปี นาสุมเส

ไม่ควรไวใจคนที่ทำชั่วมาแล้ว

ไม่ควรไวใจคนที่พูดพล่อยๆ

ไม่ควรไวใจคนที่เห็นแก่ตัว

ถึงคนที่ทำที่สงบเสียมเกินไป ก็ไม่ควรไวใจ

๒๕๒ [๐๙.๓๓]

(๒๗/๑๔๒๒)

วิสฺสาสา ภายมนฺเวติ

เพราะไววางใจ ภัยจะตามมา

๒๕๓ [๐๙.๓๔]

(๒๗/๙๓)

มิตฺตทุพฺโก หิ ปาปโก

ผู้ประทุษร้ายมิตร เป็นคนเลว

๒๕๔ [๐๙.๓๕]

(๒๗/๑๔๖๙)

อตถมุหิ ชาตมุหิ สุขา สหaya

สหayaช่วยให้เกิดสุข ในเมื่อเกิดมีเรื่องราว

๒๕๕ [๐๙.๓๖]

(๒๕/๓๓)

สเจ ลภถ นิปกั สหaya
จเรยย เตนตุตมโน สติมา

ถ้าได้สหayaผู้มีปัญญาปกครองตน
พึงพอใจมีสติเที่ยวไปกับเขา

๒๕๖ [๐๙.๓๗]

(๒๕/๓๓)

โน เจ ลภถ นิปกั สหaya
เอโก จเร น จ ปาปานิ กยิรา

ถ้าไม่ได้สหayaที่มีปัญญาปกครองตน
พึงเที่ยวไปคนเดียวและไม่พึงทำความชั่ว

๒๕๗ [๐๙.๓๘]

(๒๕/๓๓)

เสยโย อมิตโต เมธาวิ ยญเจ พาลานุกุมปโก

มีศัตรูเป็นบัณฑิต ดีกว่ามีมิตรเป็นพาล

๒๕๘ [๐๙.๓๙]

(๒๗/๔๕)

๑๐. การเบียดเบียน-การช่วยเหลือกัน

สหุพา ทิสา อนุปริคมฺม เจตสา
เนวชฺฌคา ปิยตฺรตฺตนา กฺวจิ
เอวมฺปิ โส ปุถุ อตฺตกา ปเรสํ

ตรวจดูด้วยจิตทั่วทุกทิศแล้ว ไม่พบใครที่ไหน
เป็นที่รักยิ่งกว่าตนเองเลย คนอื่นก็รักตนมากเช่นเดียวกัน

ตฺสุมา น หีเส ปรี อตฺตกาโม

ฉะนั้น ผู้รักตน จึงไม่ควรเบียดเบียนคนอื่น

๒๕๙ [๑๐.๐๑]

(๒๕/๑๑๐)

สหุเพ ตสฺนฺติ ทณฺฑสฺส สหุเพ ภายนฺติ มจฺจุโน

สัตว์ทั้งปวงย่อมหวาดหวั่นต่ออาชญา สัตว์ทั้งปวงย่อมกลัวความตาย

สหุเพ ตสฺนฺติ ทณฺฑสฺส สหุเพสํ ชีวิตํ ปิยํ

สัตว์ทั้งปวงย่อมหวาดหวั่นต่ออาชญา ชีวิตเป็นที่รักของทุกคน

ยถา อหํ ตถา เอเต ยถา เอเต ตถา อหํ

เราฉันใด สัตว์เหล่านี้ก็ฉันนั้น สัตว์เหล่านี้ฉันใด เราก็ฉันนั้น

อตฺตานํ อุมํ กตฺวา น หนฺนฺยฺย น ฆาตฺเต

นึกถึงเขา เอาตัวเราเข้าเทียบแล้ว ไม่ควรเข่นฆ่า ไม่ควรให้สังหารกัน

๒๖๐ [๑๐.๐๒]

(๒๕/๒๐, ๓๘๙)

ทุกชีวิตสูง สกุกจจ กโรติ กิจจ

ช่วยเหลือคนเดือดร้อน ด้วยความตั้งใจ

๒๖๑ [๑๐.๐๓]

(๒๗/๒๔๖๖)

สนฺโต สตุตฺหิตเต รตา

คนดี ชอบช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น

๒๖๒ [๑๐.๐๔]

(ชา.อ.๑/๒๓๐)*

สพฺเพสํ สหิตโต โหติ

คนดี บำเพ็ญประโยชน์แก่ปวงชน

๒๖๓ [๑๐.๐๕]

(๒๓/๑๒๘)

พหุํ วต อตฺถาย ปญฺชิตโต สมฺมาวสํ

คนมีปัญญา อยู่ครองเรือน ก็เป็นประโยชน์แก่คนจำนวนมาก

๒๖๔ [๑๐.๐๖]

(๒๓/๑๒๘)

น หิ เวเรน เวรานิ สมฺมมฺนฺตฺธิ กุทาจนํ

ในโลกนี้ เวนระจับด้วยเวร ไม่เคยมี

๒๖๕ [๑๐.๐๗]

(๒๕/๑๑)

ปฺชโก ลภเต ปฺชํ

ผู้บูชา ย่อมได้บูชาตอบ

๒๖๖ [๑๐.๐๘]

(๒๘/๔๐๑)

* ชา.อ. = ชาตกมฺมฺกถา

วนุทโก ปฏิวนุทน์

ผู้ให้ ย่อมได้การให้ตอบ

๒๖๗ [๑๐.๐๙]

(๒๘/๔๐๑)

สุขุสฺส ทาทา เมธาวี สุขํ โส อธิคฺจฺจติ

คนฉลาด ให้ความสุข ย่อมได้ความสุข

๒๖๘ [๑๐.๑๐]

(๒๒/๓๗)

ททํ มิตุตานิ คนฺถติ

เมื่อให้ไป ย่อมผูกมิตรไว้

๒๖๙ [๑๐.๑๑]

(๑๕/๘๔๕)

ททมานโน ปิโย โหติ

ผู้ให้ ย่อมเป็นที่รัก

๒๗๐ [๑๐.๑๒]

(๒๒/๓๕)

ทีปํ หิ เอตํ ปรมํ นรานํ

ยํ ปณฺชิตา โสกนฺทา ภวนฺติ

บัณฑิตสามารถปิดปากความเศร้าโศกของคนอื่นได้

จึงจัดว่าเป็นที่พึงยอดเยี่ยมของคนทั้งหลาย

๒๗๑ [๑๐.๑๓]

(๒๘/๓๓๓)

สกุโณ มยุหโก นาม

คิริसानุทรีจโร

ปกุกัม ปิปุผลิมารุฑุห

มยุหัม มยุหนุติ กนุทติ

นกชนิดหนึ่งเที่ยวบินอยู่ตามช่องเขาและไหล่เขา มีชื่อว่า นกมัยหกะ
มันบินไปสู่ต้นเลียบ อันมีผลสุก แล้วร้องว่า “ของข้าๆ”

เมื่อนกมัยหกะร้องอยู่อย่างนั้น

ฝูงนกทั้งหลายก็พากันบินมาจิกกินผลเลียบ แล้วก็พากันบินไป

นกมัยหกะก็ยังร้องพร่ำอยู่อย่างเดิมนั่นเอง

เอวมิเชว เอกจุใจ

สงฺฆริตฺวา พหุ ธนั

เนวตฺตโน น ภาตีนิ

ยเถธี ปฏฺิพฺชฺชติ

คนบางคนในโลกนี้ก็ฉนั้นนั้น เก็บทรัพย์สะสมไว้มากมายแล้ว
ตนเองก็ไม่ได้ใช้ ทั้งไม่เผื่อแผ่เจือจานแก่ญาติทั้งหลายตามส่วน

เมื่อเขาหวงแหนทรัพย์ไว้รำพันว่า “ของข้าๆ”

ราชการ หรือโจร หรือทายาท ก็มาเอาทรัพย์นั้นไป

ตัวเขาก็ได้แต่รำพันอยู่อย่างนั้นนั่นเอง

๒๗๒ [๑๐.๑๔]

(๒๗/๙๙๑)

นิวตฺตยณฺติ โสภมฺหา

คนใจการุณย์ ช่วยแก้ไขคนให้หายโศกเศร้า

๒๗๓ [๑๐.๑๕]

(๒๗/๑๔๙๒)

เนกาสิ ลภเต สุขั

กินคนเดียว ไม่ได้ความสุข

๒๗๔ [๑๐.๑๖]

(๒๗/๑๖๗๔)

น ฤๅญเช สาธุเมกโก

ไม่พึงบริโภคของอร่อยผู้เดียว

๒๗๕ [๑๐.๑๗]

(๒๘/๙๕๙)

น หิ ทานา ปริ อตุถิ ปติฏฐา สพุพปาณินิ

นอกจากการแบ่งปันเพื่อแม่กันแล้ว
สัตว์ทั้งปวงหาที่พึ่งอย่างอื่นไม่

๒๗๖ [๑๐.๑๘]

(๒๘/๑๐๗๓)

โย มาตริ ปิตริ วา ชินฺณกํ คตโยพุพฺนํ
ปหุสนฺโต น ภรติ ตํ ปราภวโต มุขํ

คนใด มารดาบิดาแก่เฒ่า ล่วงพ้นวัยหนุ่มวัยสาวไปแล้ว
ตนเองสามารถ ก็ไม่เลี้ยงดู นั่นคือปากทางของความเสื่อม

๒๗๗ [๑๐.๑๙]

(๒๕/๓๐๔)

ปหุตฺตวิตฺโต บุริโส สหิริญฺโถ สโภชนิ
เอโก ฤๅญชติ สาธุนิ ตํ ปราภวโต มุขํ

คนใด มั่งมีทรัพย์สินเงินทอง มีของกินของใช้มาก
แต่บริโภคของอร่อยคนเดียว นั่นเป็นปากทางแห่งความเสื่อม

๒๗๘ [๑๐.๒๐]

(๒๕/๓๐๔)

ทเทยย ปริโส ทานํ อปฺปํ วา ยทิวา พหุํ

เกิดมาเป็นคน จะมากหรือน้อย ก็ควรให้ปันบ้าง

๒๗๙ [๑๐.๒๑]

(๒๗/๑๐๑๒)

อนุนโท พลโท โหติ

ผู้ให้อาหาร ชื่อว่าให้กำลัง

วตฺถโท โหติ วณฺณโท

ผู้ให้ผ้าถุงห่ม ชื่อว่าให้ผิวพรรณ

ยานโท สุขโท โหติ

ผู้ให้ยานพาหนะ ชื่อว่าให้ความสะดวก

ทีปโท โหติ จกุชฺโศ

ผู้ให้ดวงประทีป ชื่อว่าให้ดวงตา

โส จ สทฺพทโท โหติ โย ททาติ อฺปฺสฺสยํ

ผู้ใดให้ที่พำนักอาศัย ผู้นั้นชื่อว่าให้ทั้งหมด

๒๘๐ [๑๐.๒๒]

(๑๕/๑๓๘)

อมตฺนุทโท จ โส โหติ โย ฅมฺมมฺนุสฺสาสติ

ผู้ใดสั่งสอนธรรม ผู้นั้นชื่อว่าให้สิ่งที่ไม่ตาย

๒๘๑ [๑๐.๒๓]

(๑๕/๑๓๘)

วิเจยยทานํ สุกตบฺปสตุถํ

ให้ด้วยพิจารณา พระศาสดาทรงสรรเสริญ

๒๘๒ [๑๐.๒๔]

(๑๕/๙๙)

อารามโรปา วรโรปา เย ชนา เสดุการกา
 ปปญฺจ อุกฺพานญฺจ เย ททฺนฺติ อุกฺสุสฺยํ
 เตสํ ทิวา จ รตฺโต จ สทา ปุญฺญเบํ ปวชฺฐมฺติ

ชนเหล่าใด ปลุกสวน ปลุกป่า สร้างสะพาน
 ให้แหล่งน้ำ บ่อน้ำ และที่พักอาศัย
 บุญของชนเหล่านั้นย่อมเพิ่มพูนทุกเมื่อ ทั้งคืนทั้งวัน

๒๘๓ [๑๐.๒๕]

(๑๕/๑๔๖)

หิตโต พหุณฺนํ ปฏิปชฺช โภเค

คนดีจัดการโภคทรัพย์

บำเพ็ญประโยชน์แก่ชนจำนวนมาก

๒๘๔ [๑๐.๒๖]

(๒๒/๔๒)

ทินฺนํ โหติ สุนิพฺภตํ

ของที่ให้แล้ว ชื่อนำออกไปอย่างดีแล้ว

๒๘๕ [๑๐.๒๗]

(๑๕/๑๓๖)

ทินฺนํ สุขผลํ โหติ นาทินฺนํ โหติ ตํ ยถา
 ของที่ให้แล้ว ชื่อว่าออกผลเป็นความสุขแล้ว
 ส่วนของที่ยังไม่ได้ให้ ยังไม่มีผลเช่นนั้น

๒๘๖ [๑๐.๒๘]

(๑๕/๑๓๖)

อุทฺธา หิ ทานํ พหฺวธา ปสตุถิ
 ทานา จ โข ธมฺมปทํ เสยฺโย

ทานนั้นปราศผู้สรรเสริญกันโดยมากอย่างแน่นอน
 แต่กระนั้น บพธรรมก็ยังประเสริฐกว่าทาน

๒๘๗ [๑๐.๒๙]

(๑๕/๑๐๑)

เอตทคฺคํ ภิกฺขเว ทานานํ ยทิทํ ธมฺมทานํ
 ภิกฺษุทั้งหลาย การให้ธรรม เป็นยอดแห่งทาน

๒๘๘ [๑๐.๓๐]

(๒๓/๒๐๙)

สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ
 การให้ธรรมะ ชนะการให้ทั้งปวง

๒๘๙ [๑๐.๓๑]

(๒๕/๓๔)

๑๑. สามัคคี

สมคฺคานํ ตโป สุโข

ความเพียรของหมู่ชนผู้พร้อมเพรียงกัน ให้เกิดสุข

๒๙๐ [๑๑.๐๑]

(๒๕/๒๔)

สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี

สามัคคีของหมู่ ให้เกิดสุข

๒๙๑ [๑๑.๐๒]

(๒๕/๒๔)

สุกฺเรหิ สมคฺเคหิ

พฺยคุโฆ เอกายเน หโต

สุกรทั้งหลายพร้อมเพรียงกัน ยังฆ่าเสียใคร่ได้

เพราะใจรวมเป็นอันเดียว

๒๙๒ [๑๑.๐๓]

(๒๗/๑๙๘๗)

เอเต ภิกฺขุโย สมายนฺติ

สนฺธิ เตสํ น ชีรติ

โย จาธิปฺนฺนํ ชานาติ

โย จ ชานาติ เทสนํ

ผู้ได้รู้โทษที่ตนล่วงละเมิด ๑

ผู้โดยยอมรับรู้โทษที่เขามาสารภาพ ๑

คนทั้งสองนี้ ย่อมพร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น

มิตรภาพของเขาจะไม่เสื่อมคลาย

๒๙๓ [๑๑.๐๔]

(๒๗/๕๔๘)

เอโส หิ อุตฺตริตโร ภาราวโห ฐุรฺนุโร
โย ปเรสาธิปนฺนํ สยํ สฺนฺธาตุมรฺหติ

ผู้ใด เมื่อคนอื่นล่วงเกินกันอยู่
ตนเองกลับหาทางเชื่อมเขาให้คืนดีกันได้
ผู้นั้นแล ชื่อว่าเป็นคนเอภาาระ
เป็นผู้จัดฐานะที่ดียอดเยี่ยม

๒๙๔ [๑๑.๐๕]

(๒๗/๕๔๙)

สเจปี สฺนฺโต วิวทฺนฺติ ชิปปิ สฺนฺธิเยเร ปฺน
พาลา ปตฺตาว ภิฑฺชนฺติ น เต สมถมชฺฌคฺค

ถ้าแม่สัตบุรุษวิวาทกัน ก็กลับเชื่อมกันได้สนิทโดยเร็ว
ส่วนคนพาลทั้งหลายย่อมแตกกันเหมือนภานะดิน
เขาย่อมไม่ได้ความสงบแสร้งกันเลย

๒๙๕ [๑๑.๐๖]

(๒๗/๕๔๗)

สมคฺคา สขิลลา โหถ

จงสามัคคีมีน้ำใจต่อกัน

๒๙๖ [๑๑.๐๗]

(๓๓/๓๕)

๑๒. การปกครอง

วโสดิ อิศุสริยั โลกเ

อำนาจเป็นใหญ่ในโลก
(อิสรภาพคือความมีอำนาจในตัวเอง)

๒๙๗ [๑๒.๐๑]

(๑๕/๒๑๒)

สพพั ปรวสั ทุกขั

การอยู่ในอำนาจของผู้อื่น เป็นทุกข์ทั้งสิ้น

๒๙๘ [๑๒.๐๒]

(๒๕/๖๓)

สพพั อิศุสริยั สุขั

อิสรภาพ เป็นสุขทั้งสิ้น

๒๙๙ [๑๒.๐๓]

(๒๕/๖๓)

ราชา รฏุจสส ปญญาณั

ราชา เป็นสง่าแห่งแคว้น
(ผู้ปกครองเป็นเครื่องส่องถึงรัฐ)

๓๐๐ [๑๒.๐๔]

(๑๕/๒๐๑)

ตัม น ตปฺปตี พนฺโถ วโถ เม น ตเปสฺสตี
 สุขมาหริตฺ เตสฺ เยสฺ รุชฺชมการยี่

ถึงจะถูกจองจำ ข้าฯ ก็ไม่เดือดร้อน
 ถึงจะถูกฆ่า ก็ไม่ครั่นคร้าม
 เพราะข้าฯ ได้นำความสุขมาให้แล้ว
 แก่เหล่าชนที่ข้าฯ ปกครอง

๓๐๑ [๑๒.๐๕]

(๒๗/๑๐๕๕)

สพฺเพสฺ สุขเมตพฺพํ ขตฺติเยน ปชานตา

ผู้ปกครองแผ่นดินมีปัญญา พึงแสวงสุขเพื่อปวงประชา

๓๐๒ [๑๒.๐๖]

(๒๗/๑๐๕๖)

ธมฺมํ ปมชฺช ขตฺติโย ฏฺฐจา จวติ อีสฺสโร

ผู้ครองแผ่นดิน ถึงจะมีอำนาจยิ่งใหญ่
 ประมาทธรรมเสียแล้ว ก็ร่วงจากรัฐ (สูญเสียอำนาจ)

๓๐๓ [๑๒.๐๗]

(๒๘/๕๑)

สาธุ ธมฺมรุจี ราชา

ราชาขอธรรมจึงจะดี
 (จะเป็นการดี ต่อเมื่อมีผู้ปกครองที่นิยมธรรม)

๓๐๔ [๑๒.๐๘]

(๒๘/๕๐)

อกุโกธนสุส วิชิตเด จิตธมฺมสุส ราชีโน
 สุขํ มนุสุสา อาเสถ สัตฺตจฺฉายาย สัมเว

ในแว่นแคว้นของราชาผู้มีเมตตา มีธรรมมั่นคง
 ประชาชนจะนั่งนอนเป็นสุข
 เหมือนมีร่มเงาที่เย็นสบายอยู่ในบ้านของตัวเอง

๓๐๕ [๑๒.๐๙]

(๒๘/๕๐)

คฺวณฺเจ ตฺรมา นานํ ชิมฺหํ คจฺจนฺตฺติ ปุํคฺโว
 ฯเปฯ
 สพฺพํ ฏฺฐจํ ทฺกฺขํ เสติ ราชา เจ โหติ อธฺมมิโก

เมื่อฝูงโคว่ายข้ามฟากอยู่ ถ้าโคนำฝูงไปคด
 โคทั้งหมดก็ว่ายคดไปตาม ฉันทใด ในหมู่มนุษย์ ก็ฉันทนั้น
 ผู้ใดได้รับแต่งตั้งเป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม
 จะป่วยกล่าวไปใยถึงประชาชนที่เหลือ
 ถ้าวรชามาตั้งอยู่ในธรรม รัฐทั้งหมดย่อมอยู่เป็นทุกข์

คฺวณฺเจ ตฺรมา นานํ อฺกฺขํ คจฺจนฺตฺติ ปุํคฺโว
 ฯเปฯ
 สพฺพํ ฏฺฐจํ สุขํ เสติ ราชา เจ โหติ ธฺมมิโก

เมื่อฝูงโคว่ายข้ามฟากอยู่ ถ้าโคนำฝูงไปตรง
 โคทั้งหมด ย่อมว่ายตรงไปตาม ฉันทใด ในหมู่มนุษย์ ก็ฉันทนั้น
 ผู้ใดได้รับแต่งตั้งเป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม
 ประชาชนที่เหลือก็เป็นอันไม่ต้องกล่าวถึง
 ถ้าวรชามาตั้งอยู่ในธรรม รัฐทั้งหมดย่อมอยู่เป็นสุข

๓๐๖ [๑๒.๑๐]

(๒๓/๖๓๔, ๖๓๖), (๒๘/๕๐)

อริโย อนริยํ กุพฺพํ โย ทณฺเฑน นิสฺเสหติ
 สาสนํ ตํ น ตํ เวรํ อิติ นํ ปณฺทิตา วิภู

เมื่ออนารยชนก่อกรรมชั่ว อารยชนใช้อาญาหักห้าม
 การกระทำนั้นเป็นการสั่งสอน หาใช่เป็นเวรไม่
 บัณฑิตทั้งหลายเข้าใจกันอย่างไร

๓๐๗ [๑๒.๑๑]

(๒๗/๓๕๗)

นิสฺสมม ทณฺฑํ ปณฺเยยฺย อิสฺสุโร

คนที่เป็นใหญ่ จะต้องใคร่ครวญให้ดีก่อน จึงลงโทษ

๓๐๘ [๑๒.๑๒]

(๒๗/๒๑๗๕)

เวคา กตํ ตปฺปติ ภูมิปาล

ท่านผู้ครองแผ่นดิน! การที่ทำโดยผลิผลลาม จะแผดเผาตัวได้

๓๐๙ [๑๒.๑๓]

(๒๗/๒๑๗๕)

โย อิสฺสุโรมุหิตี กโรติ ปาปํ กตฺวา จ โส นุตฺตปเต ปเรสํ
 น เตน โส ชีวติ ทิสฺมาयํ เทวาปิ ปาเปน สเมกฺขเร นํ

ผู้ใดทำความชั่วด้วยสำคัญคิดว่า “เราเป็นผู้ยิ่งใหญ่”
 ครั้นทำแล้วก็ไม่หวั่นเกรงต่อคนทั้งหลายอื่น
 ผู้นั้นจะดำรงชีพอยู่ยืนยาวด้วยความชั่วนั้นก็หาไม่
 แม้เทพทั้งหลายก็มองดูเขาด้วยนัยน์ตาอันเหยียดหยาม

๓๑๐ [๑๒.๑๔]

(๒๘/๓๑๑)

มา ตาต อีสฺสโรมหีติ อนตุถาย ปตารยิ

อย่าสำคัญตนว่า เรามีอำนาจยิ่งใหญ่
แล้วทำให้ประชาชนพลอยพินาศ

๓๑๑ [๑๒.๑๕]

(๒๗/๒๔๔๒)

สยํ อายํ วยํ ชญญา สยํ ชญญา กตาคถํ

ผู้ปกครองต้องทราบรายได้รายจ่ายด้วยตนเอง
ต้องทราบกิจการที่ทำแล้วและยังมีได้ทำด้วยตนเอง

๓๑๒ [๑๒.๑๖]

(๒๗/๒๔๔๒)

นิกฺคณฺเห นิกฺคหารหํ ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหํ

พึงข่มคนที่ควรข่ม พึงยกย่องคนที่ควรยกย่อง

๓๑๓ [๑๒.๑๗]

(๒๗/๒๔๔๒)

อเปตโลมหํสฺสฺส รณฺโถ กามานุสฺสริโน

สพฺเพ โภคา วินฺสฺสนฺติ รณฺโถ ตํ วุจฺเจเต อหํ

ผู้ครองแผ่นดินที่เจ้าสำราญ แสหาแต่กามารมณ์

โภครพฺยจะพินาศหมด

นี่แลที่เรียกว่า ทุกข์ภัยของผู้ครองแผ่นดิน

๓๑๔ [๑๒.๑๘]

(๒๗/๒๔๔๒)

มหตฺตปฺตฺโตปี นินฺวาตฺตฺตฺติ

ถึงจะขึ้นสู่สถานะที่ยิ่งใหญ่ ก็ถ่อมตัวใฝ่พึงบัณฑิต

ตฺสุมฺหิ โปเส วิปฺลา ภวามิ

อุมฺมี สฺมฺพุทฺทฺสฺส ยถาปี วณฺณํ

ท่านผู้เช่นนั้น จะเป็นที่ชื่นชมยำเกรง
เหมือนคนเห็นบรรยากาศแห่งมหาสมุทรแล้ว
ขามเกรงต่อคักยะแห่งคลื่นใหญ่

๓๑๕ [๑๒.๑๙]

(๒๗/๘๘๒)

ปฺจฺเมเนว วิตถํ

โกธํ หาสํ นินฺวารเย

ตฺโต กิจฺจฺจฺนํ กาเรยฺย

ตํ วตฺ อานุ ชตฺตฺติย

เริ่มแรก แก้ไขข้อที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนให้เสร็จ
ระงับความโกรธกริ้วและความบันเทิงไว้ก่อน
จากนั้นจึงสั่งงาน ข้อนี้นักปราชญ์กล่าวว่าเป็นวัตร
(ระเบียบปฏิบัติ) ของผู้ปกครอง

๓๑๖ [๑๒.๒๐]

(๒๗/๒๔๔๐)

มทา ปฺมาโท ชาเยถ

จากความมัวเมา ก็เกิดความประมาท

๓๑๗ [๑๒.๒๑]

(๒๗/๒๔๑๙)

ปมาทา ชายเต ขโย

จากความประมาท ก็เกิดความเสื่อม

๓๑๘ [๑๒.๒๒]

(๒๗/๒๔๑๙)

ขยา ปโทสา ชายนุติ

จากความเสื่อม ก็เกิดโทษประดัง

๓๑๙ [๑๒.๒๓]

(๒๗/๒๔๑๙)

มา มโท ภรตุสภ

ผู้มีภาระปกครองรัฐ จงอย่าได้ประมาทเลย

๓๒๐ [๑๒.๒๔]

(๒๗/๒๔๑๙)

ขตติยสุส ปมตฺตสุส

รฏฺจสุมี รฏฺจวฑฺฒน

สพฺเพ โภคา วินสฺสนฺติ

รฏฺเอบ ตํ วุจฺจเต อหํ

เมื่อผู้ครองแผ่นดินประมาท

โภคทรัพย์ในรัฐทั้งหมดย่อมพินาศ

นี้แลเรียกว่าทุกข์ภัยของผู้ครองแผ่นดิน

๓๒๑ [๑๒.๒๕]

(๒๗/๒๔๔๐)

อุปสุสูตี महाराज रघुजे चनपते जे
 ततुठ तीसुवा सुतुवा ज तते तं प्रुपिपुसुसुति

ดูกรมหาราช พระองค์จึงเสด็จเที่ยวระดับดูความเป็นอยู่
 ความเป็นไป ในแคว้นแคว้นแดนชนบท
 ครั้นได้เห็นได้ฟังแล้วจึงปฏิบัติราชกิจนั้น ๆ

๓๒๒ [๑๒.๒๖]

(๒๗/๒๔๑๙)

อรกษิตา ชานปทา อธมมพลินา หตา
 รตติญุหิ โจรา ขาทนต์ ทิวา ขาทนต์ ตุณทียา
 รฎุจสุมี ฎฎุราชสุส พหุ อธมมิโก ชโน

ชาวชนบทไม่ได้รับการพิทักษ์รักษา
 ถูกกดขี่ด้วยค่าธรรมเนียมไม่ชอบธรรม
 กลางคืน โจรปล้น กลางวัน ข้าราชการข่มเหง
 ในแคว้นแคว้นของผู้ปกครองชั่วร้าย
 ย่อมมีคนอาธรรม์มากมาย

๓๒๓ [๑๒.๒๗]

(๒๗/๒๔๒๒)

สกุกาโร กาปุริสึ หนุติ
 สักการะฆ่าคนชั่วได้

๓๒๔ [๑๒.๒๘]

(๑๕/๖๑๐)

โย จ อรูปดิติ อตุณิ ขิปุปเมว น พุชฌติ
อมิตตวสมนุเวติ ปจุฉาว อนุตปุปติ

ผู้ใดไม่รู้เท่าทันเรื่องราวที่เกิดขึ้นได้โดยฉับพลัน
ผู้นั้นจะหลงเข้าไปในอำนาจของศัตรู และจะเดือดร้อนภายหลัง

๓๒๕ [๑๒.๒๙]

(๒๗/๑๔๓๐)

อปปเสโนปี เจ มนุตี มหาเสนํ อมนุติณิ

ถึงแม้จะมีกำลังพลน้อย แต่มีความคิด
ก็เอาชนะกองทัพใหญ่ที่ไร้ความคิดได้

๓๒๖ [๑๒.๓๐]

(๒๘/๖๕๕)

พาโล อปริณายโก

คนพาล เป็นผู้นำไม่ได้

๓๒๗ [๑๒.๓๑]

(๒๗/๓๑๓)

น สาธุ พลวา พาโล อุตสุส ปริหารโก

ผู้บริหารหมู่คณะ ถึงจะมีกำลังอำนาจ
แต่เป็นคนพาล ย่อมไม่เป็นผลดี

๓๒๘ [๑๒.๓๒]

(๒๗/๑๐๓๑)

อิโร จ พลวา สาธุ อุตสุส ปริหารโก

ผู้บริหารหมู่ชน เป็นปราชญ์ และมีกำลังเข้มแข็ง จึงจะเป็นผลดี

๓๒๙ [๑๒.๓๓]

(๒๗/๑๐๓๒)

๑๓. บุญ-บาป, ธรรม-อธรรม, ความดี-ความชั่ว

บุญญ์ โจเรหิ ทูหริ์

ความดีโจรลักไม่ได้

๓๓๐ [๑๓.๐๑]

(๑๕/๑๕๙)

มววมญญเถถ ปาปสุส น มตฺตํ อาคมิสุสตี

อย่าดูหมิ่นความชั่วว่าเล็กน้อย คงจักไม่มีผลมาถึงตัว

อุทพินฺทุนิปาเตน อุทกฺกมุโหปี ปุริตี

เพราะน้ำหยดทีละน้อย หม้อน้ำยังเต็มได้

อาปุริตี พาโล ปาปสุส โลกํ โลกปี อาจันฺ

พาลชนสร้างสมความชั่วทีละน้อย ก็เต็มเพียบไปด้วยความชั่ว

๓๓๑ [๑๓.๐๒]

(๒๕/๑๕๙)

ปาปญฺเจ ปุริโต กยิรา น นํ กยิรา ปุณฺปุณฺ

คนเรานี้ ถ้ามีอันทำชั่วลงไป ก็อย่าเพิ่งทำความชั่วนั้นซ้ำเข้าอีก

น ตมฺหิ ฉนฺทํ กยิราถ ทุกฺโข ปาปสุส อฺจุจโย

อย่าเพิ่งสร้างความพอใจในความชั่วนั้น

การสั่งสมความชั่วเป็นการก่อความทุกข์

๓๓๒ [๑๓.๐๓]

(๒๕/๑๕๙)

โย จ ปุพฺเพ ปมชฺชิตฺวา ปจฺฉา โส นปฺมชฺชติ
 โสมี โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมมา

บุคคลใดในกาลก่อนเคยผิดพลาด
 ครั้นภายหลังเขากลับตัวได้ไม่ประมาท
 บุคคลนั้นย่อมทำให้โลกให้แจ่มใส
 เหมือนดวงจันทร์อันพ้นจากเมฆหมอก

๓๓๓ [๑๓.๐๔]

(๒๕/๒๓)

ยสุส ปาปํ กตํ กมฺมํ กุสเลน ปิถียติ
 โสมี โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมมา

บุคคลใดเคยทำกรรมชั่วไว้แล้ว (กลับตัวได้)
 หันมาทำดีปิดกั้น บุคคลนั้นย่อมทำให้โลกแจ่มใส
 เหมือนดวงจันทร์อันพ้นจากเมฆหมอก

๓๓๔ [๑๓.๐๕]

(๒๕/๒๓)

ยถาปี ปุพฺผราสีมฺหา กยิรา มาลาคุเพ พหู
 เอวံ ชาเตน มจฺเจน กตฺตพฺพํ กุสลํ พหุ

ช่างดอกไม้ ร้อยพวงมาลัยได้มากมาย
 จากกิ่งดอกไม้กิ่งหนึ่ง ฉันท
 คนเราเกิดมาแล้ว ก็ควร (ใช้ชีวิตชาติหนึ่งนี้)
 สร้างความดีงามให้มาก ฉันทัน

๓๓๕ [๑๓.๐๖]

(๒๕/๑๔)

อาปรุติ ธีโร ปุณฺณสุต โถกั โถกัปี อาจัน

ธีรชนสร้างความคิดที่ละน้อย ก็เต็มเปี่ยมไปด้วยความคิด

๓๓๖ [๑๓.๐๗]

(๒๕/๑๙)

สุโข ปุณฺณสุต อัจฉโย

การสร้างสมความคิด นำสุขมาให้

๓๓๗ [๑๓.๐๘]

(๒๕/๑๙)

สุขุเสตํ ภิกฺขเว อธิวจนํ ฯเปฯ ยทิทํ ปุณฺณานิ

คำว่า บุญ นี้ เป็นชื่อของความสุข

๓๓๘ [๑๓.๐๙]

(๒๕/๒๐๐)

สยํ กตานิ ปุณฺณานิ ตํ เว อาเวณียํ ธนํ

ความดีที่ทำไว้เองนี้แหละ เป็นทรัพย์ส่วนเฉพาะของตัวเองแท้ๆ

๓๓๙ [๑๓.๑๐]

(๒๗/๑๙๙๘)

ปุณฺณํ สุขํ ชีวิตสงฺขมฺหิ

กระทั่งถึงคราวสิ้นชีพ บุญก็ช่วยให้สุขได้

๓๔๐ [๑๓.๑๑]

(๒๕/๓๓)

น ฆาสเหตุปี กเรยฺย ปาปํ

ไม่ควรทำบาป แม้เพราะเห็นแก่กิน

๓๔๑ [๑๓.๑๒]

(นัย ๒๗/๑๒๗๕)

สกมฺมุณา หฤถติ ปาปธฺโม

คนมีความชั่ว ย่อมเดือดร้อน เพราะกรรมของตน

๓๔๒ [๑๓.๑๓]

(๑๓/๔๕๑)

ปาปํ ปาเปน สุกฺริ

ความชั่ว คนชั่วทำงาน

๓๔๓ [๑๓.๑๔]

(๒๕/๑๒๔)

นตฺถิ ปาปํ อกฺุพฺพโต

บาปไม่มีแก่ผู้ไม่ทำ

๓๔๔ [๑๓.๑๕]

(๒๕/๑๙)

น ตํ กมฺมํ กตํ สากฺุ ยํ กตฺวา อนฺตปฺปติ

ทำกรรมใดแล้ว ร้อนใจภายหลัง กรรมที่ทำนั้นไม่ดี

๓๔๕ [๑๓.๑๖]

(๑๕/๒๘๑)

ตถฺจ กมฺมํ กตํ สากฺุ ยํ กตฺวา นานฺตปฺปติ

ทำกรรมใดแล้ว ไม่ร้อนใจภายหลัง กรรมที่ทำนั้นแลดี

๓๔๖ [๑๓.๑๗]

(๑๕/๒๘๑)

สุกรานิ อสากฺุณิ อตฺตโน อหิตานิ จ

การที่ไม่ดี และไม่เป็นประโยชน์แก่ตน ทำงาน

๓๔๗ [๑๓.๑๘]

(๒๕/๒๒)

ยัม เว หิตญฺจ สาธุญฺจ ตัม เว ปรมทุกฺกัรํ

การใดเป็นประโยชน์ด้วย ดีด้วย
การนั้นแล ทำได้ยากอย่างยิ่ง

๓๔๘ [๑๓.๑๙]

(๒๕/๒๒)

สุกฺริ สาธุณา สาธุ

ความดี คนดี ทำง่าย

๓๔๙ [๑๓.๒๐]

(๒๕/๑๒๔)

สาธุ ปาเปณ ทุกฺกัรํ

ความดี คนชั่ว ทำยาก

๓๕๐ [๑๓.๒๑]

(๒๕/๑๒๔)

กมฺมฺนา วตฺตตี โลกิ

สัตว์โลก ย่อมเป็นไปตามกรรม

๓๕๑ [๑๓.๒๒]

(๑๓/๗๐๗)

กมฺมํ สตุเต วิภชตี ยทิตฺถํ หีนบุปฺปณฺีตตาย

กรรมย่อมจำแนกสัตว์ คือให้ทรมและประณีต

๓๕๒ [๑๓.๒๓]

(๑๔/๕๙๖)

กุศลงานการี กุศลงาน์ ปาปการี จ ปาปกั

ทำดี ได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว

๓๕๓ [๑๓.๒๔]

(๑๕/๙๐๓)

ปจฺจนา ตปฺปติ ทุกฺกมฺ

กรรมไม่ดี ย่อมเผาผลาญในภายหลัง

๓๕๔ [๑๓.๒๕]

(๑๕/๒๔๐)

อกตํ ทุกฺกมฺ เสยฺโย

ความชั่ว ไม่ทำเสียเลย ดีกว่า

๓๕๕ [๑๓.๒๖]

(๑๕/๒๔๐)

ปาปานํ อกรรมํ สุขํ

การไม่ทำความชั่ว ให้เกิดความสุข

๓๕๖ [๑๓.๒๗]

(๒๕/๓๓)

กตญฺจ สุกตํ เสยฺโย

ความดี ทำไว้แล ดีกว่า

๓๕๗ [๑๓.๒๘]

(๑๕/๒๔๐)

สรรพปาปสุส อกรรม์ กุศลสุสุปสมุปทา
 สจิตตปริโยทปนั เอตัม พุทธาน สาสนั

การไม่ทำความชั่วทั้งปวง ๑
 การบำเพ็ญความดีให้เพียบพร้อม ๑
 การชำระจิตใจให้ผ่องใส ๑
 นี่คือคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

๓๕๘ [๑๓.๒๙]

(๒๕/๒๔)

ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี

ธรรมนั้นแหละ รักษาผู้ประพฤติธรรม

๓๕๙ [๑๓.๓๐]

(๒๖/๓๓๒)

ธมฺโม สุจิตฺตโม โส สุขมาวหาติ

ธรรมที่ประพฤติดีแล้ว นำมาซึ่งความสุข

๓๖๐ [๑๓.๓๑]

(๒๖/๓๓๒)

ธมฺมจารี สุขํ เสติ

ผู้ประพฤติธรรม ย่อมนอนเป็นสุข

๓๖๑ [๑๓.๓๒]

(๒๕/๒๓)

ธมฺมปีติ สุขํ เสติ

ผู้มีใจในธรรม ย่อมนอนเป็นสุข

๓๖๒ [๑๓.๓๓]

(๒๕/๑๖)

น ปณฺฑิตา อตฺตสุขุสฺส เหตุ
ปาปานิ กมฺมานิ สฺมาจรวฺนฺติ

บัณฑิตไม่ประกอบความชั่ว เพราะเห็นแก่ความสุขส่วนตัว

๓๖๓ [๑๓.๓๔]

(๒๗/๑๔๖๗)

ทุกฺเขน ญฺญูจา ขลิตาปี สฺนฺตา
ฉนฺทา จ โทสา น ชนฺนฺติ ธมฺมํ

บัณฑิตนั้น ถึงถูกทุกข์กระทบ ถึงพลาดพลั้งลง
ก็คงสงบอยู่ได้ และไม่ละทิ้งธรรมเพราะชอบหรือชัง

๓๖๔ [๑๓.๓๕]

(๒๗/๑๔๖๗)

น อิจฺเจดยฺย อธฺมฺเมน สมิทฺธิมฺตฺตโน

ไม่พึงปรารถนาความสำเร็จแก่ตนโดยทางไม่ชอบธรรม

๓๖๕ [๑๓.๓๖]

(๒๕/๑๖)

จเช ธนํ องฺควรฺสุสฺส เหตุ
องฺคํ จเช ชีวิตํ รกฺขมาโน
องฺคํ ธนํ ชีวิตญฺจาปี สพฺพํ
จเช นโร ธมฺมมนุสฺสฺสรฺนฺโต

พึงสละทรัพย์ เพื่อเห็นแก่อวัยวะ
พึงสละอวัยวะ ในเมื่อจะรักษาชีวิต
พึงสละได้หมด ทั้งอวัยวะ ทรัพย์ และชีวิต
ในเมื่อคำนึงถึงธรรม

๓๖๖ [๑๓.๓๗]

(๒๘/๓๔๒)

อลาโก ธมฺมิโก เสยฺโย ยญฺเจ ลาโก อธมฺมิโก

ไม่ได้แต่ชอบธรรมดีกว่า
ถึงได้แต่ไม่ชอบธรรมจะดีอะไร

๓๖๗ [๑๓.๓๘]

(๒๖/๓๘๒)

มรณํ ธมฺมิโก เสยฺโย ยญฺเจ ชีเว ธมฺมิโก

ตายอย่างชอบธรรมดีกว่า
อยู่อย่างไม่ชอบธรรมจะมีค่าอะไร

๓๖๘ [๑๓.๓๙]

(๒๖/๓๘๒)

ธมฺเม จิตฺตํ น วิชหาติ กิตฺติ

เกียรติไม่ทิ้งผู้ตั้งอยู่ในธรรม

๓๖๙ [๑๓.๔๐]

(๒๒/๔๒)

๑๔. กรรม

ยานิ กโรติ ปุริโส ตานิ อตุตนิ ปสุสติ

คนทำกรรมใดไว้ ย่อมเห็นกรรมนั้นในตนเอง

๓๗๐ [๑๔.๐๑]

(๒๗/๒๙๔)

จรวุติ พาลา ทุมเมธา อมิตูเตเนว อตุตนา

คนพาลทรมปัญญา ย่อมดำเนินชีวิต

โดยมีตนเองนั้นแหละเป็นศัตรู

๓๗๑ [๑๔.๐๒]

(๑๕/๒๘๑)

ธญญํ ธนํ รชตํ ชาตรูปํ

ปริคค्हํ วาปี ยทตฺถิ กิณฺจิ

ทาสา กมฺมกฺรา เปสฺสา เย จสฺส อญฺชีวิโน

สพฺพนฺนาทาย คนฺตพฺพิ สพฺพิ นิกุซีปคามินิ

ธัญญาหาร ทรัพย์สิน เงินทอง

หรือสมบัติที่ครอบครอง

ไม่ว่าอย่างใดที่มีอยู่

คนรับใช้ คนงาน คนอาศัยทั้งหลายทุกอย่าง

ล้วนพาเอาไปไม่ได้ ต้องทิ้งไว้ทั้งหมด

๓๗๒ [๑๔.๐๓]

(๑๕/๓๙๒)

ยญจ กโรติ กาเยน วาจา ย อุต เจตสา
 ตํ หิ ตสฺส สกํ โหติ ตญฺจ อาทาย คจฺจติ

กรรมใด ทำไว้ ด้วยกาย ด้วยวาจา หรือด้วยใจ
 กรรมนั้นแหละเป็นสมบัติของเขา ซึ่งเขาจะพาเอาไป

๓๗๓ [๑๔.๐๔]

(๑๕/๓๙๒)

มา ชาตี ปุจฺจ จรณญฺจ ปุจฺจ

อย่าถามถึงชาติกำเนิด จงถามถึงความประพฤติ

๓๗๔ [๑๔.๐๕]

(๑๕/๖๖๐)

กมฺมํ วิชฺชา จ ญฺโม จ สึลฺลํ ชีวิทมฺมุตฺตมํ
 เอเตน มจฺจา สฺซุชฺฌนฺตฺติ น โคตฺเตน ฐเนน วา

การงาน ๑ วิชา ๑ ธรรม ๑ ศีล ๑ ชีวิตอันอุดม ๑
 คนบริสุทธิ์ด้วยสิ่งทั้ง ๕ นี้
 หาใช้ด้วยตระกูลหรือด้วยทรัพย์ไม่

๓๗๕ [๑๔.๐๖]

(๑๕/๑๔๗)

๑๕. กิเลส

อิจฺฉา หิ อนนฺตโคจรา

ความอยากได้ ไม่มีที่จบสิ้นเลย

๓๗๖ [๑๕.๐๑]

(๒๗/๓๓๙)

วิคตฺติจฺฉานํ นโม กโรมฺเส

ท่านที่ตัดความอยากเสียได้
ข้าพเจ้าขอกราบไหว้เลยที่เดียว

๓๗๗ [๑๕.๐๒]

(๒๗/๓๓๙)

ลฺหุโธ ธมฺมํ น ปสฺสตี

โลกเข้าแล้ว มองไม่เห็นธรรม

อนฺุตฺตมํ ตทา โหตี ยํ โลกโ สหเต นรํ

เมื่อความโลกเข้าครอบงำคน
เวลานั้นมีแต่ความมืดตื้อ

๓๗๘ [๑๕.๐๓]

(๒๕/๒๖๘)

อิจฺฉา นรํ ปริกฺขสฺสติ

ความอยาก ย่อมชักพาคนไปต่างๆ

๓๗๙ [๑๕.๐๔]

(๑๕/๒๑๖)

กาเมหิ โลกมุหิ น หตฺถิ ติตฺติ

ความอึดด้วยกามทั้งหลาย ไม่มีในโลก

๓๘๐ [๑๕.๐๕]

(๑๓/๔๕๑)

ภยมนฺตรโต ชาตํ ตํ ชโน นาวพฺพชฺชเมติ

คนโกรธไม่รู้ทันว่า ความโกรธนั้น เป็นภัยที่เกิดขึ้นภายใน

๓๘๑ [๑๕.๐๖]

(๒๕/๒๖๘)

กฺทฺโห ธมฺมํ น ปสฺสตี

โกรธเข้าแล้ว มองไม่เห็นธรรม

๓๘๒ [๑๕.๐๗]

(๒๓/๖๑)

ยํ กฺทฺโห อฺปโรเจตี สุกฺรํ วิตฺย ทฺกฺกฺรํ

คนโกรธจะผลาญสิ่งใด สิ่งนั้นทำยาก ก็เหมือนทำง่าย

๓๘๓ [๑๕.๐๘]

(๒๓/๖๑)

หนฺตฺติ กฺทฺโห สฺมาตฺรํ

คนโกรธฆ่าได้แม้แต่มารดาของตน

๓๘๔ [๑๕.๐๙]

(๒๓/๖๑)

ปจฺฉา โส วิคเต โภเช อคฺคิทฺทฺโถมว ตปฺปติ

ภายหลัง เมื่อความโกรธหายแล้ว
เขาย่อมเดือดร้อนเหมือนถูกไฟไหม้

๓๘๕ [๑๕.๑๐]

(๒๓/๖๑)

โกธโน ทุพฺพณฺโณ โหติ

คนมักโกรธย่อมมีผิวพรรณไม่งาม

๓๘๖ [๑๕.๑๑]

(๒๓/๖๑)

โกธํ สมฺตฺวา สุขํ เสติ

ฆ่าความโกรธได้ ย่อมนอนเป็นสุข

๓๘๗ [๑๕.๑๒]

(๑๕/๑๙๙)

ยถาปี รุจิรํ ปุပ္ผํ วนฺณวนฺตํ อคนฺธกํ
เอวํ สุภาสิตา วาจา อผลา โหติ อกฺุพฺพโต

วาจาสุภาสิต ไม่มีผลแก่ผู้ไม่ปฏิบัติ
เหมือนดอกไม้งามที่มีแต่สี ไม่มีกลิ่น

๓๘๘ [๑๕.๑๓]

(๒๕/๑๔)

ยถาปี รุจิรํ ปุပ္ผํ วนฺณวนฺตํ สคนฺธกํ
เอวํ สุภาสิตา วาจา สผลา โหติ สุกุพฺพโต

วาจาสุภาสิต ย่อมมีผลแก่ผู้ปฏิบัติ
เหมือนดั่งดอกไม้งาม ที่มีทั้งสีสวย และกลิ่นอันหอม

๓๘๙ [๑๕.๑๔]

(๒๕/๑๔)

สุภาสิตา จ ยา วาจา เขตมมงคลมุตตม

พูดดี เป็นมงคลอันอุดม

๓๙๐ [๑๕.๑๕]

(๒๕/๖)

กุหุर्थ อปปฏิกุชฺฌนโต สงฺคามํ เชติ ทุชฺชย

ผู้ไม่โกรธตอบคนโกรธ ชื่อว่าชนะสงครามที่ชนะได้ยาก

๓๙๑ [๑๕.๑๖]

(๒๖/๓๕๘)

อุภินฺนมตฺถํ จรติ อตฺตโน จ ปรสฺสุ จ
 ปรํ สงฺกุปิตํ ฅตฺวา โย สโต อุปสมฺมตติ

ผู้ใดรู้ว่าคนอื่นโกรธแล้ว มีสติ ระวังได้
 ผู้นั้นชื่อว่าบำเพ็ญประโยชน์แก่คนถึง ๒ คน
 คือ ทั้งแก่ตนเอง และแก่คนอื่นนั้น

๓๙๒ [๑๕.๑๗]

(๒๖/๓๕๘)

๑๖. คุณธรรม

สัจจํ เว อมตา วาจา

คำสัตย์แล เป็นวาจาไม่ตาย

๓๙๓ [๑๖.๐๑]

(๑๕/๗๔๐)

สัจจํ หเว สาธุตริ รสานํ

สัจจะ เป็นรสดียิ่งกว่าประดาส

๓๙๔ [๑๖.๐๒]

(๒๕/๓๑๑)

สทฺธา ทุตฺติยา ปุริสสฺส ไหติ

ศรัทธา เป็นมิตรคู่มือของคน

๓๙๕ [๑๖.๐๓]

(๑๕/๑๗๕)

สุขา สทฺธา ปติฏฺฐิตา

ศรัทธาตั้งมั่นแล้ว นำสุขมาให้

๓๙๖ [๑๖.๐๔]

(๒๕/๓๓)

สตี โลกสุมิ ชาคโร

สตี ทำให้ตื่นอยู่ในโลก
(ในโลกนี้ มีสตี จึงจะนับว่าตื่น)

๓๙๗ [๑๖.๐๕]

(๑๕/๒๑๘)

สติมโต สทา ภาททำ

คนมีสติ เท่ากับมีสิ่งนำโชคตลอดเวลา

๓๙๘ [๑๖.๐๖]

(๑๕/๘๑๒)

สติมโต สุเว เสยโย

คนมีสติยอมดีขึ้นทุกวัน

๓๙๙ [๑๖.๐๗]

(๑๕/๘๑๒)

อาทิ สीलํ ปติฏฺฐา จ
ปมฺขํ สพุพพมฺมานํ

กฤษณานนญจ มาตุกั
ตสุมา สीलํ วิโสชเย

ศีลเป็นเบื้องต้น เป็นที่ตั้งอาศัย เป็นมารดาของกัลยาณธรรมทั้งหลาย
เป็นประมุขของธรรมทั่วไป ฉะนั้น ควรชำระศีลให้บริสุทธิ์

๔๐๐ [๑๖.๐๘]

(๒๖/๓๗๘)

สีลํ อารกณํ เสฏฺฐํ

ศีลเป็นอารมณ์อันประเสริฐ

๔๐๑ [๑๖.๐๙]

(๒๖/๓๗๘)

สีลํ กวจมพฺภูตํ

ศีล เป็นเกราะอย่างอัศจรรย์

๔๐๒ [๑๖.๑๐]

(๒๖/๓๗๘)

น ปรี นานปี อุตฺตานํ

วิหีสติ สมาหิตโต

ผู้มีจิตใจตั้งมั่น ย่อมไม่เบียดเบียนคนอื่น และแม้แต่ตนเอง

๔๐๓ [๑๖.๑๑]

(๒๗/๖๒๑)

๑๗. วาจา

ยัม หิ กยิรา ตัม หิ วเท ยัม น กยิรา น ตัม วเท
อกโรนุตัม ภาสमानัม ปริชานนุติ ปณฺฑิตตา

จะทำสิ่งใด พึงพูดสิ่งนั้น สิ่งใดไม่ทำ ไม่พึงพูดถึง
บัณฑิตย่อมหมายเอาได้ว่า คนไม่ทำ ดีแต่พูด

๔๐๔ [๑๗.๐๑]

(๒๗/๘๖๐)

ยถาวาที ตถากาโร

พูดอย่างไร ทำอย่างนั้น

๔๐๕ [๑๗.๐๒]

(๒๗/๖๐๕)

หทยสฺส สทิสึ วาจา

วาจาเช่นเดียวกับใจ

๔๐๖ [๑๗.๐๓]

(๒๗/๕๖๐)

ปฺริสฺสฺส หิ ชาตฺสฺส กุธารึ ชายเต มฺখে
ยาย ฉินฺหฺตติ อตุตฺตานัม พาโล ทฺพฺภาสิตัม ภณฺ

คนเกิดมาชื่อว่ามีขวานเกิดติดปากมาด้วย
สำหรับให้คนพาลใช้ฟันตัวเอง ในเวลาที่พูดคำชั่ว

๔๐๗ [๑๗.๐๔]

(๒๕/๓๘๗)

โย นิรุทียํ ปัสสตี ตํ วา นิรุทตี โย ปัสสีโย
 วิจิณาตี มุขเน โส กลี กลีนา เตน สุขํ น วิรุทตี

ผู้ใดสรรเสริญคนควรนินทา หรือนินทาคนควรสรรเสริญ
 ผู้นั้นเอาปากเก็บกาลิไว้ จะไม่ได้พบสุขเพราะกาลินั้น

๔๐๘ [๑๗.๐๕]

(๒๑/๓)

เอกํ ธมฺมํ อตีตสฺส มุสาวาทิสฺส ชนฺตุโน
 วิติณฺณปรโลกสฺส นตุถิ ปาปํ อการียํ

คนที่ก้าวล่วงสังฆธรรมอันเป็นหนึ่งเดียวเสียแล้ว
 พุดจามีแต่คำเท็จ ไม่คำนึงถึงปรโลก
 ความชั่วที่เขาจะไม่ทำ เป็นไม่มี

๔๐๙ [๑๗.๐๖]

(๒๕/๒๓)

สํโวหาเรน โสเจยฺยํ เวทิตพฺพํ

ความสะอาด พึงทราบด้วยถ้อยคำสำนวน

๔๑๐ [๑๗.๐๗]

(นัย ๒๕/๑๓๔)

สณฺหํ คิริํ อตุถวตี ปมฺญฺเจ

ควรเปล่งวาจาไพเราะ ที่มีประโยชน์

๔๑๑ [๑๗.๐๘]

(๒๗/๑๗๘๓)

วาจํ ปมฺฤญฺเจ กุสลํ นาตีเวลํ
ถึงวาจาดี ก็ไม่ควรกล่าวให้เกินกาล

๔๑๒ [๑๗.๐๙]

(๒๕/๔๒๓)

นาตีเวลํ ปภาเสยฺย น ตฺถุเหี สพฺพทา ลียา
อวิกิณฺณํ มิติ วาจํ ปตฺเต กาเล อูทึรเย

ไม่ควรพูดจนเกินกาล
ไม่ควรนิ่งเสมอไป
ควรกล่าววาจาที่ไม่พ้นเพื่อ
พอดีๆ ในเมื่อถึงเวลา

๔๑๓ [๑๗.๑๐]

(๒๘/๙๖๖)

อพฺพธา ตตฺถ พชฺฌนฺติ ยตฺถ พาลา ปภาสเร

คนพาล ยังไม่ถูกผูก
แต่พอพูดในเรื่องใด ก็ถูกมัดตัวในเรื่องนั้น

พฺพธาปี ตตฺถ มุจฺจนฺติ ยตฺถ ธีรา ปภาสเร

คนมีปัญญา แม้ถูกผูกมัดอยู่
พอพูดในเรื่องใด ก็หลุดได้ในเรื่องนั้น

๔๑๔ [๑๗.๑๑]

(๒๗/๑๒๐)

๑๘. ชีวิต-ความตาย

วโย รตตินทิวภโย

วัยสิ้นไปตามคืนและวัน

๔๑๕ [๑๘.๐๑]

(๑๕/๑๗๓)

ยํ ยํ วิวหเต รตติ ตพุนนุตสฺส ชีวิตํ

วันคืนล่วงไป ชีวิตของคนก็พร้อมลงไป
จากประโยชน์ที่จะทำ

๔๑๖ [๑๘.๐๒]

(๒๖/๓๕๙)

รตโย อโมฆา คจฺจนฺติ

คืนวัน ไม่ผ่านไปเปล่า

๔๑๗ [๑๘.๐๓]

(๒๘/๔๓๙)

อจฺเจนฺติ กาลา ตรยฺนฺติ รตติโย

วโยคุณา อนุปฺพุทฺฐิ ชนฺนฺติ

กาลเวลาล่วงไป วันคืนผ่านพ้นไป
วัยก็หมดไปที่ละตอน ๆ ตามลำดับ

๔๑๘ [๑๘.๐๔]

(๑๕/๓๐๐)

รูป ชีวติ มจฺจํจันํ นามโคตฺตํ น ชีวติ

รูปกายของสัตว์ย่อมร่วงโรยไป
แต่ชื่อและโคตรไม่เสื่อมสลาย

๔๑๙ [๑๘.๐๕]

(๑๕/๒๑๐)

ทหฺรปิ จ เย วุฑฺฒมา เย พาลา เย จ ปณฺทิตา
อฑฺฒมา เจว ทลิตฺทา จ สพุเพ มจฺจุปรายนา

ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ ทั้งคนพาล ทั้งบัณฑิต
ทั้งคนมี ทั้งคนจน
ล้วนเดินทางไปหาความตายทั้งหมด

๔๒๐ [๑๘.๐๖]

(๑๐/๑๐๘)

น มียฺยมานํ ฆนฺมนฺเวติ กิณฺจจิ

เมื่อตาย ทรัพย์สักนิดก็ติดตามไปไม่ได้

๔๒๑ [๑๘.๐๗]

(๑๓/๔๕๑)

กาโล สมฺสติ ภูตานิ สพุพาเนว สหตฺตนา

กาลเวลาย่อมกลืนกินสัตว์ทั้งหลาย
พร้อมกันไปกับตัวมันเอง

๔๒๒ [๑๘.๐๘]

(๒๗/๓๔๐)

ดี ตบฺเจ อนฺโสเจยฺย ยํ ยํ ตสฺส น วิชฺชติ
 อตฺตทานมนฺโสเจยฺย สทา มจฺจุวสํ ปตฺติ

ถ้าบุคคลจะเศร้าโศกถึงคนที่ไม่ได้อยู่แก่ตน
 คือผู้ที่ตายไปแล้วไซ้ ก็ควรจะเศร้าโศกถึงตนเอง
 ซึ่งตกอยู่ในอำนาจของพญามัจจุราชตลอดเวลา

๔๒๓ [๑๘.๐๙]

(๒๗/๖๑๑)

น เหว ตฺมิฏฺจํ นาสิํ นํ สยานํ น ปตฺตคฺคํ

อายุสังขาร ไซ้จะประมาทไปตามสัตว์
 ผู้ยืน นิ่ง นอน หรือเดินอยู่ ก็หาไม่

๔๒๔ [๑๘.๑๐]

(๒๗/๖๑๒)

ยาวุปฺปตฺติ นิมิสฺสติ ตตฺตราปี สรตี วโย

วัยย่อมเสื่อมลงเรื่อยไป ทุกหลับตา ทุกลืมตา

๔๒๕ [๑๘.๑๑]

(๒๗/๖๑๒)

ตตฺตตฺตนิ วตฺปฺปนฺเถ วินาภาเว อสฺสเย
 ภูตํ เสสํ ทยิตฺตพฺพํ จวิตํ อนฺนุโสจฺยิ

เมื่อวัยเสื่อมสิ้นไปอย่างนี้ ความพลัดพรากจากกัน
 ก็ต้องมีโดยไม่ต้องสงสัย
 หมู่สัตว์ที่ยังเหลืออยู่ควรเมตตาเอื้อเอ็นดูกัน
 ไม่ควรจะมีวเศร้าโศกถึงผู้ที่ตายไปแล้ว

๔๒๖ [๑๘.๑๒]

(๒๗/๖๑๓)

ยถาปี ทารโก จนุทำ	คจฺจนฺตุ อฺนุโรหติ
เอวํ สมฺปทเมเวตํ	โย เปตมฺนุโสจติ
ทยุหฺมาโน น ชานาติ	ภาตึนํ ปริเทวิตํ
ตสฺมา เอตํ น โสจามิ	คโต โส ตสฺส ยา คติ

ผู้ที่เศร้าโศกถึงคนตาย
ก็เหมือนเด็กร้องให้ขอพระจันทร์ที่โคจรไปในอากาศ
คนตายถูกเผาอยู่ ย่อมไม่รู้ว่าญาติคร่ำครวญถึง
เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่เศร้าโศก
เขาไปแล้วตามวิถีทางของเขา

๔๒๗ [๑๘.๑๓]

(๒๗/๗๒๐)

ผลานมฺวิ ปกฺกานํ	นิจฺจํ ปตฺนโต ภยํ
เอวํ ชาตาน มจฺจานํ	นิจฺจํ มรณโต ภยํ

ผลไม่สุกแล้ว ก็หวั่นแต่จะต้องร่วงหล่นไปตลอดเวลา ฉันทิด
สัตว์ทั้งหลายเกิดมาแล้วก็หวั่นแต่จะตายอยู่ตลอดเวลา ฉันทัน

๔๒๘ [๑๘.๑๔]

(๒๗/๑๕๖๘)

สายนเมเก น ทิสฺสนฺติ	ปาโต ทิฏฺฐา พหุ ชนา
ปาโต เอเก น ทิสฺสนฺติ	สายนํ ทิฏฺฐา พหุ ชนา

ตอนเช้า ยังเห็นกันอยู่มากคน พอตกเย็น บางคนก็ไม่เห็น
เมื่อเย็น ยังเห็นกันอยู่มากคน ตกถึงเช้า บางคนก็ไม่เห็น

๔๒๙ [๑๘.๑๕]

(๒๗/๑๕๖๙)

เอโกว มจฺใจ อจฺเจติ
สโยคปรมาเตวว

เอโกว ชายเต กุเด
สมุโภาคา สพุพปาณินิ

จะตายก็ไปคนเดียว จะเกิดก็มาคนเดียว
ความสัมพันธ์ของสัตว์ทั้งหลาย
ก็เพียงแค่นี้มาพบปะเกี่ยวข้องกันเท่านั้น

๔๓๐ [๑๘.๑๖]

(๒๗/๑๕๗๓)

น สนฺติ ปุตุตา ตาณาย น ปีตา นปี พนฺธว
อนฺตเกนาธิปนฺนสฺส นตฺถิ ภาตีสฺสุ ตาณตา

เมื่อถูกพญามัจจุราชครอบงำ ไม่ว่าจะบุตรไม่ว่าบิดา
ไม่ว่าญาติพวกพ้อง ถึงจะมี ก็ช่วยต้านทานไม่ได้
จะหาที่ปกป้องในหมู่ญาติ เป็นอันไม่มี

๔๓๑ [๑๘.๑๗]

(๒๕/๓๐)

น หิ รุณฺณํ วา โสโก วา ยา วณฺเภา ปริเทวนา
น ตํ เปตานมตฺถาย เอวํ ติฏฺฐนฺติ ภาตโย

การร้องให้ ความเศร้าโศก
หรือการคร่ำครวญรำไรใดๆ
ย่อมไม่เกิดประโยชน์แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว
ผู้ที่ตายแล้วก็คงอยู่อย่างเดิมนั่นเอง

๔๓๒ [๑๘.๑๘]

(๒๕/๘)

น หิ รุณฺณน โสเกน สนฺตี ปฺปโปติ เจตโส
 ภิกฺขุสฺสุปฺปชฺชเต ทฺกขฺ สรีรํ จฺปฬญฺยติ

การร้องไห้ หรือเศร้าโศก จะช่วยให้จิตใจสงบสบาย ก็หาไม่
 ทุกข์ยิ่งเกิดเพิ่มพูนทับทวี ทั้งร่างกายก็พลอยทรุดโทรม

๔๓๓ [๑๘.๑๙]

(๒๕/๓๘๐)

กึโส วิวณฺโณ ภาวติ หีสฺมตฺตฺตานมตฺตฺนา
 น เตน เปตา ปาเลนฺติ นีรตฺถา ปริเทวนา

เมื่อโศกเศร้าไป ก็เท่ากับทำร้ายตัวเอง
 ร่างกายจะผ่ายผอม
 ผิพรรณจะชুবชืดหม่นหมอง
 ส่วนผู้ที่ตายไปแล้ว
 ก็เอาความโศกเศร้านั้นไปช่วยอะไรตัวไม่ได้
 ความรำไรรำพัน ย่อมไร้ประโยชน์

๔๓๔ [๑๘.๒๐]

(๒๕/๓๘๐)

โสภมฺปฺปชฺหํ ชนฺตุ ภิกฺขุโย ทฺกขฺ นิคฺจฺฉติ
 อนฺตฺตฺถนฺนฺโต กาลกตํ โสภสฺส วสฺมนฺวฺวฺว

คนที่สลัดความเศร้าโศกไม่ได้
 มัวทอดถอนถึงคนที่จากไปแล้ว
 ตกอยู่ในอำนาจของความโศก
 ย่อมประสบความทุกข์หนักยิ่งขึ้น

๔๓๕ [๑๘.๒๑]

(๒๕/๓๘๐)

อภุถปิ ปสฺส คมิเน ยถากมฺมุปเค นเร
มจฺจุโน วสฺมาคฺมุเม มนุทฺนเดววิท ปาถมิโน

ดูสิ! ถึงคนอื่น ๆ ก็กำลังเตรียมตัวเดินทางไปตามยถากรรม
ที่นี้สัตว์ทั้งหลายเผชิญกับอำนาจของพญามัจจุราชเข้าแล้ว
กำลังดิ้นรนกันอยู่ทั้งนั้น

๔๓๖ [๑๘.๒๒]

(๒๕/๓๘๐)

ตสฺมา อรหโต สุตฺวา วิเนยฺย ปริเทวิตํ
เปตํ กาลกตํ ทิสฺวา เนโส ลพฺภา มया อิติ

เพราะฉะนั้น สาธุชน สดับคำสอนของท่านผู้ไกลกิเลสแล้ว
ฟังกำจัดความรำไรรำพันเสีย เห็นคนล่วงลับจากไป
ก็ทำใจได้ว่า ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว
เราจะขอให้เป็นอย่างอื่น ย่อมไม่ได้

๔๓๗ [๑๘.๒๓]

(๒๕/๓๘๐)

สุปิเนน ยถापि สงฺคตํ ปฏิพฺพุโห ปริโส น ปสฺสตี
เอวมฺปิ ปิยาวิกํ ชนํ เปตํ กาลกตํ น ปสฺสตี

คนที่รักใคร่ ตายจากไปแล้ว ย่อมไม่ได้พบเห็นอีก
เหมือนคนตื่นขึ้นไม่เห็นสิ่งที่ได้พบในฝัน

๔๓๘ [๑๘.๒๔]

(๒๕/๔๑๓)

ยสุส รตฺยา วิวसानะ อายุ อปฺปตฺริ สียา
วันคืนเคลื่อนคล้อย อายุเหลือน้อยเข้าทุกที

๔๓๙ [๑๘.๒๕]

(๒๘/๔๓๗)

มจฺจุณาพฺภทโต โลโก ชราย ปรีวาริตโต
สัตว์โลกถูกมฤตยูทำหั่น ถูกชราปีดล้อม

๔๔๐ [๑๘.๒๖]

(๒๘/๔๓๙)

ยถา วาริวโห ปฺุโร คจฺฉํ น ปรีวตฺตติ
เอวมายุ มนุสฺसानํ คจฺฉํ น ปรีวตฺตติ
แม่น้ำเต็มฝั่ง ไหมไหลทวนขึ้นที่สูง ฉันใด
อายุของมนุษย์ทั้งหลาย
ย่อมไม่เวียนกลับมาสู่วัยเด็กอีก ฉะนั้น

๔๔๑ [๑๘.๒๗]

(๒๘/๔๓๙)

ตสฺมา อิทฺ ชีวิตเสเส
กิจฺจกโร สียา นโร น จ มชฺเช

เพราะฉะนั้น ในชีวิตที่เหลืออยู่นี้
ทุกคนควรกระทำกิจหน้าที่ และไม่พึงประมาท

๔๔๒ [๑๘.๒๘]

(๒๕/๓๘๗)

ปาปญจ เม นตฺถิ กตํ กุหิญฺจ
 ตสฺมา น สงฺเก มรณาคฺมาย

ข้าพเจ้าไม่มีความชั่ว ซึ่งทำไว้ ณ ที่ไหน ๆ เลย
 ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่หวั่นเกรงความตายที่จะมาถึง

๔๔๓ [๑๘.๒๙]

(๒๘/๑๐๐๐)

ธมฺเม จิตฺโต ปฺรโลคํ น ภาเย

ตั้งอยู่ในธรรมแล้ว ไม่ต้องกลัวปรโลก

๔๔๔ [๑๘.๓๐]

(๑๕/๒๐๘)

๑๙. พันทุกข์-พบสุข

ลาโม อลาโม ยโส อยโส จ
นินทา ปัสสา จ สุขํ จ ทุกข์
เอเต อนิจจา มนุเชสุ ธมฺมา
มา โสจि กิ โสจสิ โปฏฺฐปาท

ได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ
นินทา สรรเสริญ สุขและทุกข์
สิ่งเหล่านี้เป็นธรรมดาในหมู่มนุษย์
ไม่มีความเที่ยงแท้แน่นอน
อย่าเศร้าโศกเลย ท่านจะโศกเศร้าไปทำไม

๔๔๕ [๑๙.๐๑]

(๒๗/๖๑๕)

อสาดี สาดรฺูปเนน ปิยฺรฺูปเนน อปฺปิยํ
ทุกข์ สุขุสฺส รฺูปเนน ปมตฺตมตีวตฺตตี

ผู้มีมัวเพลินประมาทอยู่กับสิ่งที่ชอบใจ
สิ่งที่รัก และความสุข
จะถูกละทิ้งที่ไม่ชอบใจ สิ่งที่ไม่รัก
และความทุกข์ เข้าครอบงำ

๔๔๖ [๑๙.๐๒]

(๒๗/๑๐๐)

หิรญญ์ เม สุวณฺณ เม เอสา รตฺตินฺทิวา กถา
 ทุมฺเมธานิ มนุสฺसानิ อริยรมฺมํ อปสฺสตี

พวกมนุษย์ผู้อ่อนปัญญา ไม่เห็นอริยธรรม
 สนทนากถาเถียงกันทั้งวันทั้งคืน แต่ในเรื่องว่า
 เงินของเรา ทองของเรา

๔๔๗ [๑๙.๐๓]

(๒๗/๒๘๗)

ยาวเทวสุสฺสฺหุ กิณฺจิ ดาวเทว อชาทิสฺสุ

ตราบไต่ยังมีชิ้นเนื้อคาบไว้นิดหน่อย
 ตราบนั้นก็ยังถูกกลุ้มรุมยื้อแย่ง

๔๔๘ [๑๙.๐๔]

(๒๗/๖๑๙)

น หีสฺสนฺติ อภิณฺจนํ

ไม่มีอะไรเลย ไม่มีใครเบียดเบียน

๔๔๙ [๑๙.๐๕]

(๒๗/๖๑๙)

นาพฺภตตีตฺทหโร ไสโก นานาคตฺสฺซาวาโห

ความโศกนำสิ่งล่วงแล้วคืนมาไม่ได้
 ความโศกไม่อาจนำมาซึ่งความสุขในอนาคต

๔๕๐ [๑๙.๐๖]

(๒๗/๗๒๓)

ไสจํ ปณทุกัไส โหติ ภตฺตญฺจสุส น รุจฺจติ
 อมิตฺตา สุมฺนา โหฺนฺติ สลฺลวิทุสสุส รุปรฺปโต

มัวเศร้าโศกอยู่ ก็ซุบผอมลง
 อาหารก็ไม่อยากรับประทาน ศัตรูก็พลอยดีใจ
 ในเมื่อเขาถูกลูกศรแห่งความโศกเสียบแทงย่ำแย่อยู่

๔๕๑ [๑๙.๐๗] ❁ (๒๗/๗๒๔)

โย อตฺตโน ทุกฺขมนานุปฺภูโจ ปเวทเย ชนฺตุ อกาลฺรุเป
 อานนฺทิโน ตสฺส ภวนฺติ มิตฺตา หิตฺสิโน ตสฺส ทุกฺขี ภวนฺติ

ผู้ใด พอใครถามถึงทุกข์ของตน ก็บอกเขาเรื่อยไป
 ทั้งที่มีโอกาสอันควร ผู้นั้นจะมีแต่มีตรชนิตเจ้าสำราญ
 ส่วนผู้หวังดีต่อเขาก็มีแต่ทุกข์

๔๕๒ [๑๙.๐๘] ❁ (๒๗/๑๗๘๒)

กาลญฺจ ฅตฺวาน ตถาวิริสฺส เมธาวิํ เอกมนํ วิทิตฺวา
 อุกฺเขยฺย ติปฺปานิ ปฺรสุสฺส ธีโร สณฺหํ คิริ อตฺถวตี ปมฺญฺเจ

คนฉลาด พึงรู้จักกาลอันควร
 กำหนดเอาคนมีความคิดที่ร่วมใจกันได้แล้ว
 จึงบอกทุกข์ร้อน
 โดยกล่าววาจาสะสวยได้ถ้อยได้ความ

๔๕๓ [๑๙.๐๙] ❁ (๒๗/๑๓๘๓)

อนาคตบุปผูปาย อดีตสุสานุโสดนา
 เอเตน พาลา สุตุนติ นไฟว หริโต ลุโต

ชนทั้งหลายผู้ยังอ่อนปัญญา
 ฝ่าแต่ฝันเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง
 และหวนละห้อยถึงความหลังอันล่วงแล้ว
 จึงซบซิดหม่นหมองเสมือนต้นอ้อสด
 ที่เขาถอนทิ้งขึ้นทิ้งไว้ที่ในกลางแดด

๔๕๔ [๑๙.๑๐]

(๑๕/๒๒)

ชคคํ น สงฺกมิ นปี ภามิ โสตุตุํ
 รตติณฺทิวา นานุปตฺนติ มามํ
 หานี น ปสุสํมิ กุหิณฺจึ โลกเ
 ตสุมา สุเป สพฺพภูตํานุกมฺปี

เราเดินทางไปในแดนสัตว์ร้าย ก็ไม่หวาดหวั่น
 ถึงจะนอนหลับในที่เช่นนั้น ก็ไม่กลัวเกรง
 คืบวันผ่านไป ไม่มีอะไรให้เราเดือดร้อน
 เรามองไม่เห็นว่ามีอะไรที่เราจะเสีย ณ ที่ไหนในโลก
 เพราะฉะนั้น เราจึงนอนสบาย
 ใจก็คิดแต่จะช่วยเหลือปวงสัตว์

๔๕๕ [๑๙.๑๑]

(๑๕/๔๕๔)

สุขํ วต ตสฺส น โหติ กิณฺหิ

ผู้ไม่มีอะไรค้างใจกังวล
ย่อมมีแต่ความสุขหนอ

๔๕๖ [๑๙.๑๒]

(๒๕/๕๕)

สภิญฺจํ ปสฺส วิหฺยุมฺมานํ

ดูสิ! คนมีห่วงกังวล วุ่นวายอยู่

๔๕๗ [๑๙.๑๓]

(๒๕/๕๕)

อดีตํ นานุโสจฺนฺติ นปฺชปฺนฺติ นาคตํ
ปจฺจุปฺนฺเนน ยาเปฺนฺติ เตน วณฺโณ ปสฺสิตฺติ

ผู้ถึงธรรม ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงแล้ว
ไม่ฝันเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง
ดำรงอยู่ด้วยสิ่งที่เป็นปัจจุบัน
ฉะนั้น ผิวพรรณจึงผ่องใส

๔๕๘ [๑๙.๑๔]

(๑๕/๒๒)

สุขิโน วตารหฺนฺโต

ท่านผู้ไกลกิเลส มีความสุขจริงหนอ

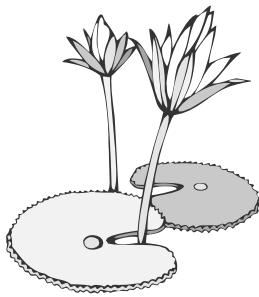
๔๕๙ [๑๙.๑๕]

(๑๗/๑๕๓)

ยถาปี อุกเท ชาตํ	บุญทริกํ ปวฑฺฒติ
โนปฺลิตฺติ โตเยน	สุจิตฺตํ มโนรมํ
ตเถว จ โลก ชาโต	พุกุโธ โลก วิหริติ
โนปฺลิตฺติ โลกเณ	โตเยน ปทุมํ ยถา

ดอกบัว เกิดและเจริญงอกงามในน้ำ แต่ไม่ติดน้ำ
 ทั้งส่งกลิ่นหอม ชื่นชูใจให้รณรมย์ ฉันท
 พระพุทธเจ้า ทรงเกิดในโลกและอยู่ในโลก
 แต่ไม่ติดโลก เหมือนบัวไม่ติดน้ำ ฉันทัน

ความเป็นมาของหนังสือ (จากคำปรารภในการพิมพ์ครั้งที่ ๔)

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ผู้รวบรวมจัดทำหนังสือนี้ ได้ประมวล
หลักธรรมจำนวนหนึ่งที่เหมาะสมสำหรับประชาชนทั่วไป และเรียบเรียงคำ
อธิบายสั้นๆ จัดทำเป็นต้นฉบับหนังสือเล่มหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ว่าจะ
พิมพ์เป็นเล่ม เพื่อมอบให้แก่พุทธศาสนิกชนในสหรัฐฯ ที่ได้มีศรัทธาช่วย
อุปถัมภ์อำนวยความสะดวกต่างๆ ในระหว่างที่ผู้รวบรวมหนังสือนี้ ได้รับ
นิมนต์ไปปฏิบัติศาสนกิจ เป็นวิทยากรวิชาพระพุทธศาสนาที่วิทยาลัย
สวอร์ทมอร์ ณ ซานเมืองฟิลาเดลเฟีย และจะได้แจกมอบแก่พุทธศาสนิกชน
ไทยทั่วไปในสหรัฐฯ เท่าที่พบปะ ตลอดจนอาจจะแจกแก่ชาวพุทธใน
ประเทศไทยต่อไปด้วย

หนังสือนี้ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกราวกลางปี พ.ศ. ๒๕๑๙
ระหว่างที่ผู้รวบรวมได้รับนิมนต์ไปเป็นที่ปรึกษา ณ วัดวชิรธรรมปทีป ใน
นครนิวยอร์ก ใช้ชื่อว่า *คู่มือดำเนินชีวิต*

ต่อมา ระหว่างพำนักเป็นที่ปรึกษาอยู่ ณ วัดวชิรธรรมปิปป ในนครนิวยอร์กนั่นเอง ผู้รวบรวมได้พิจารณาเห็นว่า นอกจากหนังสือประมวลหลักธรรมที่จัดเป็นหมวดๆ พร้อมทั้งคำอธิบายโดยย่อแล้ว ควรจะจัดทำหนังสือประมวลคำสอนที่เป็นภาษิตสั้นๆ ไว่ สักเล่มหนึ่ง เป็นคู่มือด้วย เพื่อเป็นอุปกรณ์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ให้ได้ผลในการปฏิบัติมากยิ่งขึ้น จึงได้คัดเลือกคำสอนสั้นๆ อย่างที่เรียกว่าพุทธศาสนสุภาษิตขึ้นจำนวนหนึ่ง จัดทำคำแปลให้ง่ายและกะทัดรัดเท่าที่พอทำได้ แล้วมอบให้วัดวชิรธรรมปิปปจัดพิมพ์ เป็นดังคำอวยพรแก่พุทธศาสนิกชน ในโอกาสขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๒๐ *

หนังสือนี้พิมพ์เสร็จเมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๑๙ ให้ชื่อหนังสือในขณะนั้นว่า **พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก**

* พุทธศาสนสุภาษิตที่ได้คัดเลือกรวบรวมมาและแปลไว้นั้น ซึ่งยังเป็นต้นฉบับลายมือ มีมากกว่าที่นำมาพิมพ์ ส่วนที่เป็นเล่มหนังสือนี้คือเฉพาะที่คัดเลือกมาบรรจุตัวไปก่อน ดังนั้น ถ้ามีโอกาส อาจจะนำส่วนที่ค้างอยู่ในฉบับลายมือ มาพิจารณารวมเข้าด้วยต่อไป

อนึ่ง พุทธศาสนสุภาษิตในหนังสือเล่มนี้ นอกจากได้พิมพ์เป็นเล่มหนังสือแล้ว ระหว่างที่ผู้รวบรวมพำนักอยู่ที่วัดวชิรธรรมปิปป นครนิวยอร์ก ใน พ.ศ. ๒๕๑๙-๒๕๒๐ ได้ตกลงกับพระสงฆ์ที่วัดวชิรธรรมปิปปนั้น นำออกพิมพ์เป็นบัตรหรือแผ่นกระดาษ ภาษิตละแผ่น

เมื่อผู้ศรัทธาท่านใดมาทำบุญวันเกิด ก็ให้เจ้าของวันเกิดจับบัตรภาษิตขึ้นมาแผ่นหนึ่ง นำมาถวายแก่พระภิกษุผู้เป็นประธานสงฆ์ แล้วประธานสงฆ์ก็อธิบายไขความแห่งพุทธศาสนสุภาษิตนั้น เป็นพรธรรมแก่เจ้าของวันเกิด พร้อมทั้งญาติโยมที่มาร่วมทำบุญ ให้เป็นกุศลส่วนภวานามัย เพื่อความเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

เวลาผ่านไป ก็ได้มีผู้ขอพิมพ์หนังสือสองเล่มข้างต้นนั้นเผยแพร่ในประเทศไทย

สำหรับ **คู่มือดำเนินชีวิต** ได้รับการเปลี่ยนชื่อใหม่ในการพิมพ์ครั้งที่ ๔ ว่า **ธรรมนุญชีวิต** และมีการพิมพ์ต่อมาจนถึงปัจจุบันอีกประมาณ ๘๐ ครั้ง

ส่วน **พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก** เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น **อมฤตพจนานา** และได้รับการตีพิมพ์อีกเพียง ๒ ครั้ง โดยรวมอยู่เป็นส่วนหนึ่งในหนังสือเล่มใหญ่ เพิ่งจะแยกพิมพ์เป็นเล่มต่างหากครั้งแรกในประเทศไทยในการพิมพ์ครั้งที่ ๔ นี้

ธรรมดาพุทธศาสนิกชนย่อมสมควรรู้จักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะคำสอนที่ถือว่าเป็นพุทธพจน์ หรือได้รับการรับรองจากพระพุทธเจ้าโดยตรง จากแหล่งต้นเดิมของคำสอนนั้น คือ จากพระไตรปิฎก ถึงจะไม่รู้กว้างขวางลึกซึ้ง ก็ควรจะรู้หลักทั่วไปพอเป็นพื้นฐานไว้บ้าง

อย่างไรก็ตาม คัมภีร์ที่เป็นแหล่งต้นเดิม คือ พระไตรปิฎกนั้น มีขนาดใหญ่โตมาก ฉบับที่เป็นอักษรไทยรวมชุดหนึ่งมีถึง ๔๕ เล่ม นับเป็นจำนวนหนังสือถึงประมาณ ๒๒,๐๐๐ หน้า ยากที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปจะอ่านทั่วถึง หรือแม้แต่เลือกอ่านได้ ไม่ต้องพูดถึงการที่จะมีไว้เป็นสมบัติหรือนำติดตัวไปที่ใดๆ ได้

ด้วยเหตุนี้ จึงได้มีผู้คิดเลือกสรรเก็บรวบรวมคำสอนบางส่วนในพระไตรปิฎกเท่าที่ชาวพุทธหรือผู้สนใจทั่วไปควรรู้ มาจัดทำเป็นหนังสือเล่มเล็กๆ ดังได้มีการตีพิมพ์เผยแพร่กันบ้างแล้ว โดยเฉพาะในประเทศตะวันตก ซึ่งได้มีการจัดพิมพ์กันมาแล้วหลายฉบับ

สำหรับผู้รวบรวมจัดทำหนังสือนี้ ได้พิจารณาเห็นว่า ในการจัดพิมพ์หนังสือขนาดเล็ก ประเภทประมวลคำสอนจากพระไตรปิฎก สำหรับประชาชนทั่วไปนั้น วิธีที่ต้ออย่างหนึ่งคือการประมวลคำสอนโดยจัดเป็น ๓ ประเภท หรือ ๓ ส่วน คือ

๑. คำสอนประเภทคำบรรยาย คำอธิบายเรื่องราว หรือโอวาทานุศาสน์ทั่วไป

๒. คำสอนประเภทหลักธรรม ที่แยกย่อยเป็นข้อๆ เป็นหมวดๆ ตามจำนวนเลข

๓. คำสอนประเภทคำกล่าวสั้นๆ ซึ่งโดยมากเป็นคำร้อยกรอง อย่างที่เรียกว่า พุทธศาสนสุภาษิต

ผู้รวบรวมจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ได้เริ่มงานเลือกสรรรวบรวมคำสอนทั้ง ๓ ประเภทที่กล่าวนั้นมาแล้วเป็นเวลานาน

สำหรับประเภทแรก คือ คำสอนประเภทคำบรรยายและโอวาทานุศาสน์ทั่วไป แม้จะได้ประมวลไว้เป็นส่วนหนึ่งแล้ว แต่ก็เห็นว่ายังไม่เรียบร้อย และยังไม่เป็นตัวแทนคำสอนทั่วไปได้เพียงพอ โดยเฉพาะยังไม่ได้ขีดเกลาคำแปลให้ประณีตและให้เหมาะสำหรับผู้ยังไม่คุ้นกับภาษาทางพระศาสนา จึงยังไม่เคยได้ดำเนินการจัดพิมพ์

ส่วนคำสอนประเภทที่สอง และสาม ได้ปรากฏออกมาเป็นเล่มหนังสือแล้ว คือ *ธรรมานุญชีวิต* และ *อมฤตพจนานี้* ตามลำดับ*

* คำสอนประเภทแรกนั้น จนบัดนี้ (๒๖ เม.ย. ๒๕๔๗) ก็ยังไม่ีเวลาทำต่อ จึงยังเป็นงานค้าง ได้คิดกะไว้ว่า ถ้าทำเสร็จ ก็จะรวมกันเป็นหนังสือชุด ๓ เล่ม ที่เป็นแกนของการเรียนรู้พระพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน และจะให้มีชื่อคล้องจองสมที่จะเป็นชุดเดียวกัน

พุทธศาสนิกชนทั่วไปประเภทเริ่มแรกที่สุด แม้จะยังไม่รู้คำสอนครบทั้ง ๓ ประเภท ก็ควรรู้จักหรือจดจำคำสอนสั้นๆ ประเภทพุทธศาสนสุภาษิตไว้บ้าง คำสอนประเภทนี้ แม้จะสั้น แต่ก็กินความหมายกว้างขวาง ลึกซึ้ง ไม่ทำให้รู้สึกว่าจะต้องใช้ความพยายามในการอ่านมาก อีกทั้งง่าย กะทัดรัด เหมาะที่จะถือเป็นคติประจำใจ หรือยกขึ้นอ้างในเวลาที่ต้องการ

โดยเฉพาะสำหรับกุลบุตรกุลธิดา การเรียนรู้จดจำพุทธศาสนสุภาษิต เป็นวิธีฝึกอบรมที่ดี ซึ่งให้ผลทั้งในทางจริยธรรม ภาษา และวัฒนธรรม

พุทธศาสนสุภาษิตในพระไตรปิฎกมีมากมาย แต่ในหนังสือเล่มน้อยนี้ได้พยายามเลือกสรรรวบรวมมาให้ครอบคลุมหลักทั่วไปที่ควรสนใจ และแปลให้เข้าใจได้ง่าย จัดไว้เป็นหมวดๆ ให้ศึกษาค้นคว้าได้สะดวก

พึงเข้าใจว่า พุทธศาสนสุภาษิตทั้งหมดในหนังสือนี้ เป็นเพียงคำสอนส่วนเล็กน้อยจากพระไตรปิฎก ผู้ศึกษาพึงใช้เป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการที่จะวิจัยพุทธธรรมให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อไป

